

ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจและ
แนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมทองคำไทย

**ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจและแนวทาง
การพัฒนาอุตสาหกรรมทองคำไทย**

สิงหาคม 2542

Sectoral Economic Program

รายงานวิจัย

ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจและแนวทางการพัฒนา อุตสาหกรรมทองคำไทย

โดย

ดร. เดือนเด่น นิคมบริรักษ์

ดร. นิพนธ์ พัพงศ์กร

รัจิตกนก จิตมั่นชัยธรรม

เสนอต่อ

สมาคมผู้ค้าทองคำแห่งประเทศไทย

และ

World Gold Council

ถึงท่าม 2542

สารบัญ

หน้า

Executive Summary	I
1. คำนำ	1
2. ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณไทย	2
2.1 ผลกระทบต่อความต้องการทองคำและราคาทองคำ	2
ก. ความต้องการทองคำ	2
ข. ราคาทองคำ	6
- สรุปภาวะราคาทองคำในตลาดโลก	6
- สรุปภาวะราคาทองคำในในประเทศไทย	8
2.2 ผลกระทบต่อการนำเข้าและการส่งออก	11
ก. การนำเข้าสินค้าทองคำรูปพรรณ	11
ข. การส่งออกสินค้าทองคำรูปพรรณ	12
2.3 ผลกระทบต่อรายได้และการจ้างงาน	14
ก. โครงการสร้างอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ	14
ข. ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจต่อรายได้และการจ้างงาน	16
- ตลาดทองคำตู้แขง	18
- ตลาดทองคำสู่โขทัย	19
- ตลาดทองคำส่งออก	19
3. ปัญหาของอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ	21
3.1 ขาดการพัฒนาสินค้าและตลาด	21
3.2 มีการท้าทายนอกรอบในปริมาณมาก	22
3.3 ไม่สามารถพัฒนาธุรกิจ	23
3.4 ภาระภาษีเพิ่มขึ้นในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ	24
3.5 ขาดอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ	24

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4. ข้อเสนอแนะในการนำธุรกิจของค้าเข้าสู่ระบบ และในการพัฒนาธุรกิจของค้าในระยะยาว	26
4.1 แนะนำนโยบายของภาครัฐต่ออุตสาหกรรมทองคำในอดีตและปัจจุบัน	26
4.2 แนวทางการนำธุรกิจค้าทองคำเข้าสู่ระบบ	26
4.3 ทางเลือกและเงื่อนไขในการให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบ	28

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 แนะนำนโยบายของรัฐในประเด็นของการปรับโครงสร้างภาษีมูลค่าเพิ่มใน อุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ อุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ	31
ภาคผนวก 2 ราคาทองคำรูปพรรณในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (บาท) และส่วนต่างค่ากำเหน็จ	35
บรรณานุกรม	36

Executive Summary

Thailand Development Research Institute

The financial crisis that broke out upon the floating of the Baht on July 2, 1997 has had a significant impact on the gold jewellery industry. Total industry sales are estimated to have fallen by 80% from Baht 35 billion before the crisis to Baht 7 - 8 billion by the end of 1998, while employment approximately 50% from 221,000 during the same time period. About 2000 out of 8000 retail stores have folded, one wholesaler out of 15 has closed and approximately half of hundreds of mainly small-scale subcontractors in production have also ceased operation.

The crisis reveals that domestic gold demand is highly sensitive to the overall economic condition. Results from an econometric study shows that the local gold demand is not sensitive to the price level, but highly sensitive to the income level -- i.e., the level of real GDP per head. The income elasticity of the demand for jewellery gold in Thailand is found to be slightly greater than 1 during the pre-crisis period, but when the time series is extended to include the crisis, the figure is as high as 6.87. That is, demand seems to be highly sensitive to income swings.

This may explain the unique characteristic of the local market that gold products are seen as savings rather consumer goods. As savings are by definition residuals of disposable income less expenditure, as income falls, savings falls accordingly, unless consumption can be squeezed. But when the decline in income is sharp and unexpected as is the case in this crisis, little adjustment can be made in the consumption pattern. Hence, the fall in income has led to a one-on-one fall in savings -- i.e., demand for gold jewelleries.

In light of this finding, the growth of this industry seems rather bleak. Economic growth in Thailand is unlikely to return to the levels prevailed during the bubble era. If the econometric study is accurate, falling bullion prices induced by the dumping of bullion gold by various central banks will not be able to stimulate domestic demand unless the level of income of the lower income group rises. It will take several years until the industry can hope to return to the pre-crisis level of sales.

The industry consists mainly of small-scale family-run firms that are foreign to modern technology and unfamiliar with marketing techniques. We hypothesize that past buoyant domestic market has rendered these firms rather inert. This is no longer the case, however. With the burst of the economic bubble and the subsequent shrinking of the domestic market, the industry will have to rely less on the domestic market and refocus their growth strategies on the export market.

The export market is very small. While gold demand in 1996 is estimated at 109 tons¹, the export volume was a mere 2.76 tons². Currently, there are only three to four main exporters, one of which claims about 80% of the total export value.

While the family-run business tradition may have limited the growth potentials of local gold stores, underground operation has certainly kept them away from the limelight. Smuggling is rampant. So is tax evasion. With such a record, these firms must keep a low profile. For example, production must be kept simple and hidden so as not to attract the attention from tax authorities. Import of modern machinery might also give away clues to the production of illegitimate gold. As a result, productivity in this industry and the value-added of the product sold hardly increased in the last decade. This is evident from the data which showed that the spread between the "buying" and the "selling" price of gold -- i.e., the cost of production -- has remained at a mere 100 baht for the last decade. It is thus evident that the industry has not offered any improvement in human skills development nor product innovation through the use of modern technology, design nor marketing techniques. Products currently sold are marginally different from sales of gold bars. Thus, getting gold businesses out of the underground economy is a prerequisite for the industry's future development.

The best moment to do so is now, as the cost of being underground has proved particularly heavy during this crisis. First, the businesses have had to shoulder a particularly heavy tax burden as more tax revenues are "squeezed" out of them to make up for falling revenues elsewhere. The study reveals that both the income and value-added tax burden of the industry increased sharply during the crisis. In 1995 the total

¹ World Gold Council

² Customs Department

value-added tax revenue collected was 113 million baht. This represented only 4.61 per cent of the total tax receipt. In 1997, 107 million was collected, while estimated sales dropped almost more than 80 per cent. The actual tax collected is estimated to represent approximately 35 per cent of the total tax receipt. Similarly, the share of the actual income tax collected as a percentage of the total tax dues surged from 39.04 per cent in 1995 to 180 per cent in 1998. This implies that the underground business faced a heavier tax burden than does its legitimate counterpart.

The second disadvantage of being underground during this crisis is that, with bad track records, gold jewellers can hardly expect the kind of assistance the government handout to other industries.

There are clear gains to be had for both the Internal Revenue Department and the gold jewellers. Enormous amounts of money are paid to smugglers each year. If a scheme can be devised, such money can be diverted instead to the Treasury. More revenue for the government; clear records for gold jewellers.

Many jewellers interviewed have expressed strong desire to quit the underground economy and establish a new clean record. However, they still have reservations due to the following problems:

1. If only few stores become legitimate and pay all the tax dues, these stores would not be able to compete with those that choose to remain illegitimate.
2. In becoming legitimate, past income statements will have to be disclosed. There is thus a risk that the Department of Internal Revenue will bill the accumulated unpaid tax dues over numerous years.
3. The value added tax burden will push up the price of jewellery gold. Considering the fragility of the market at the moment, a price rise may suppress demand and thus jeopardize the recovery.

From the concerns expressed, it can be gathered that any scheme to make these businesses legitimate will have to 1) involve sufficient number of jewellers,

especially larger ones 2) provide an amnesty clause and 3) include deals that may involve reduced VAT burden in exchange for a widened tax base.

The Association of Gold Merchants began lobbying for tax exemptions for import of bullion gold since 1994. In 1996 they lobbied further for VAT exemption for gold ornaments, or to have the VAT applied only to their "added value". Both requests received no response from the government, however. This may be due to the fact that the industry remains in most part illegitimate. Nevertheless, as a move in favour of those who operate a legitimate business, import of bullion gold for export purposes are exempted from the VAT.

TDRI believes that import and trade in bullion gold should be exempted from the VAT. This is also the view shared by tax authorities. There is economic rationale for VAT tax to be collected only on the "added value" portion of gold jewellery. Part of the gold supply comes from recycled gold that has already been taxed. But not every gold piece is produced from recycled gold³. Thus, one must take into consideration of the ability to distinguish new gold from recycled gold. It is of utmost importance that any tax deals made with the gold industry do not entail a special treatment.

TDRI suggests that the Department and the Association of Gold Merchants take this opportunity to strike a deal to end underground activities. First, the Department may consider alleviating the tax burden on retail stores, as well as consumers, by offering the stores "VAT tax credits". In return, the Association will have to guarantee a minimum tax revenue that will be greater than that expected under the previous tax regime. To be able to meet the minimum target, however, members of the Association will have to declare sufficient large sales revenue such that the larger tax base will compensate for the revenue loss from tax credits. Also, a joint auditing committee between the Department and the Association should be set up to oversee annual income statements of firms that decide to come aboard. Finally, a study group should be set up to study the details concerning such deals. Such a group may consist of concerned authorities, gold jewellers and academics.

³ It is estimated that gold scraps contribute roughly 25% of the total gold supply.

ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจและแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมของคำไทย

1. คำนำ

อุตสาหกรรมและธุรกิจของคำรูปพรรณไทยมีปัญหาพื้นฐานสำคัญ คือ การที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่อยู่ในระบบภาษี ขณะที่รัฐกำหนดให้การค้าทางค้าแท่งและทองคำรูปพรรณต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราปกติ แต่ผู้ค้าไม่สามารถบอกภาษีมูลค่าเพิ่มกับราคาขายปลีกได้ เพราะนอกจากจะมีผลต่อยอดขายแล้ว ยังมีผลกระทบต่อการเสียภาษีเงินได้ของผู้ประกอบการอีกด้วย การอยู่นอกระบบภาษีมีส่วนสำคัญช่วยให้ต้นทุนการค้าทางค้ารูปพรรณลดลงและช่วยให้การค้าขยายตัวได้ดังนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงตัดสินใจที่จะอยู่นอกระบบภาษี (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย)

อย่างไรก็ตาม การอยู่นอกระบบภาษีก็เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมปัญหาแรกคือผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะพัฒนาการส่งออก ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการขนาดใหญ่เพียง 3-4 รายที่ประกอบธุรกิจการส่งออกทองคำรูปพรรณอย่างจริงจัง การที่ผู้ส่งออกจะต้องแสดงบัญชีรายรับรายจ่ายต่อกรมสรรพากรเพื่อขอคืนภาษีมูลค่าเพิ่มทำให้ผู้ประกอบการเห็นว่า การค้าขายภายในประเทศโดยการอยู่นอกระบบภาษีให้ผลกำไรสูงกว่าการส่งออก ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงตัดสินใจอยู่นอกระบบภาษี เมื่อธุรกิจนี้ไม่ใช่ธุรกิจส่งออกจึงไม่ใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่เราไม่ค่อยได้เห็นการพัฒนาสินค้าใหม่ๆ เกิดขึ้นในธุรกิจการค้าทางค้ารูปพรรณ ยกเว้นการลอกเลียนแบบสินค้าของผู้ส่งออกที่มีอยู่แล้วอย่างปัญหาที่สอง คือ การอยู่นอกระบบภาษีทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีอคติต่อผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ เมื่ออุตสาหกรรมประสบปัญหาความเดือดร้อน ผู้ประกอบการก็จะไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากรัฐได้ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เริ่มในกลางปี 2540 มีผล อย่างรุนแรงต่อยอดขายของอุตสาหกรรมนี้ แต่สมาคมผู้ค้าทางค้ากลับประสบปัญหาในการขอให้รัฐเข้ามาามาตรการเยียวยาช่วยเหลือ ผิดกับอุตสาหกรรมอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับที่รัฐได้ให้ความช่วยเหลือในหลายๆ ด้านทั้งๆ ที่ในอดีตกลุ่มอัญมณีก็เคยอยู่ในสมาคมเดียวกับผู้ประกอบการทองคำรูปพรรณ แต่หลังจากที่กลุ่มผู้ประกอบการอัญมณีและเครื่องประดับแยกตัวออกจากสมาคมผู้ค้าทางค้า โดยผู้ประกอบการจำนวนมากตัดสินใจเข้าสู่ระบบภาษีอย่างถูกต้อง ปรากฏว่าข้อร้องเรียนเกี่ยวกับปัญหาของอุตสาหกรรมได้รับความสนใจและการแก้ไขจากภาครัฐอย่างจริงจัง ผลที่ตามมาก็คือการเติบโตอย่างรวดเร็วของสินค้าอัญมณีส่งออก

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการนำผู้ประกอบการทองคำรูปพรรณ ส่วนใหญ่เข้าสู่ระบบภาษีอย่างถูกต้อง คำตามลำดับนี้ 2 ข้อ ดังนี้ คำตามแรก คือ วิกฤตการณ์เศรษฐกิจที่เริ่มในปี 2540 เกิดผลกระทบอย่างไรต่ออุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ คำตามที่สองคือ การอยู่น้อยระบบภาษีเกิดผลเสียอย่างไรต่ออุตสาหกรรม จากนั้นเราจะจงเสนอแนวทางการนำธุรกิจทองคำรูปพรรณเข้าสู่ระบบภาษี

การศึกษาครั้งนี้อาศัยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการทองคำตั้งแต่โรงงานผู้ผลิตทองคำรูปพรรณทั้งผู้ผลิตที่ใช้เทคโนโลยีแบบแรงงานเข้มข้น และโรงงานที่ใช้เทคโนโลยีเครื่องจักรที่ทันสมัย ผู้ผลิตทองคำรูปพรรณแบบตู้แดง และแบบสูญญากาศ ซึ่งทองทั้งสองประเภทผู้ค้าส่งทั้งรายใหญ่และขนาดกลาง ผู้ส่งออก และผู้ค้าปลีกทองคำรูปพรรณทั้งแบบตู้แดง และทองคำสูญญากาศ รวมจำนวนผู้ประกอบการและคนงานที่สัมภาษณ์ทั้งหมด 10 ราย นอกจากนั้นยังอาศัยข้อมูลด้านภาษี จากรัฐธรรมนูญ และการและคนงานที่สัมภาษณ์ทั้งหมด 10 ราย นอกจากนั้นยังอาศัยข้อมูลด้านภาษี จากรัฐธรรมนูญ และข้อมูลด้านอุปสงค์และอุปทานทองคำรวมทั้งราคาทองคำจากสถาบันธุรกิจ โลก (World Gold Council) ช่วงเวลาที่ศึกษา คือ เดือน พฤษภาคม – กรกฎาคม 2541 หลังจากเปียนรายงานเมืองต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาและข้อเสนอแนะในการสัมมนาเรื่อง “อุตสาหกรรมทองคำไทยจะอยู่รอดได้อย่างไร” เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2542 การสัมมนาครั้งนี้จัดโดยสมาคมผู้ค้าทองคำร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย และ World Gold Council วัตถุประสงค์ของการสัมมนาคือการรับฟังความคิดเห็นจากฝ่ายผู้ประกอบการฝ่ายวิชาการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายการเมืองเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ปัญหาสำคัญของอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ

หลังจากคำนำแล้ว ตอนที่สองจะเป็นเรื่องผลกระทบของวิกฤตการณ์เศรษฐกิจ โดยจะแยกประเด็นการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ ผลกระทบต่อความต้องการทองคำ และราคาทองคำ ผลกระทบต่อการนำเข้าและส่งออก และผลกระทบต่อรายได้และการจ้างงาน ตอนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ปัญหาสำคัญที่เกิดจากการที่อุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณอยู่น้อยระบบภาษี ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะในการนำธุรกิจทองคำเข้าสู่ระบบภาษี

2. ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจต่ออุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณไทย

2.1 ผลกระทบต่อการต้องการทองคำและราคาทองคำ

ก. ความต้องการทองคำ

วิกฤติเศรษฐกิจซึ่งเริ่มต้นในเดือนกรกฎาคม 2540 มีผลให้อุตสาหกรรมทองคำในประเทศไทยลดตัวอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน จากรายงานของสถาบันผู้ผลิตทองคำแห่งโลก ปรากฏว่า ความต้องการทองของไทยลดลงจาก 106 ตัน ในปี 2539 เหลือเพียง 51 ตัน ในปี 2540 หรือคิดเป็นการลดลงถึงร้อยละ 52 โดยเฉพาะในไตรมาสที่ 4 พนว่าความต้องการทองสูบทิศคลบลงถึง 31 ตัน (คูรูปที่

1) ซึ่งหมายความว่า มีการนำทองคำรูปพรรณออกขายในปริมาณที่มากกว่าซึ่ง อันเกิดจาก 1) การอ่อนตัวอย่างมากของค่าเงินบาททำให้ราคาทองคำในประเทศไทยสูงขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะในปลายปี 2540 ถึงต้นปี 2541 ประชาชนจึงนำทองออกมากเพื่อทำกำไร ส่งผลให้ความต้องการทองคำลดลงอย่างมาก และ 2) การบริจาคมหทองคำเนื่องมาจากความต่ำของเศรษฐกิจไทย ณ เวลานั้นประชาชนได้นำทองคำออกมาริจาคมเพื่อร่วมแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีอุปทานทองคำในประเทศเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

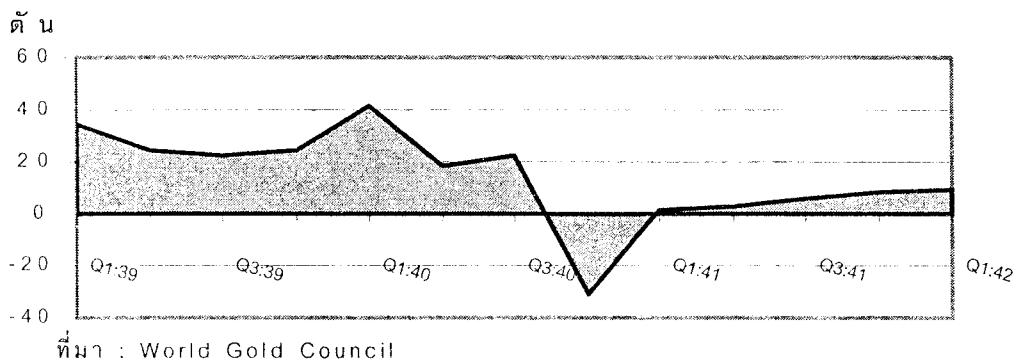
อย่างไรก็ตาม ภาวะความต้องการทองในประเทศไทยปี 2541 ได้เริ่มพื้นตัวในไตรมาสที่ 1 โดยมีปริมาณความต้องการทองคำเป็นบวก ที่ 1.5 ตัน ความต้องการทองลดลงทั้งปีกับเพิ่มขึ้นเป็นอย่างต่อเนื่องพร้อมกับสภาพของเศรษฐกิจซึ่งมีเสถียรภาพมากขึ้น ความต้องการทองคำในไตรมาสสุดท้ายของปี พ.ศ. 2441 มีปริมาณเพิ่มขึ้นสูงถึง 8.5 ตัน และ 9.5 ตันในไตรมาสแรกของ พ.ศ. 2542 โดยรวมความต้องการทองคำทั้งสิ้นในปี 2541 เท่ากับ 19 ตัน

การเคลื่อนไหวของความต้องการทองคำในโลกจะเป็นไปในทิศทางเดียวกับความต้องการทองในประเทศไทย ทั้งนี้ เพราะวิกฤติการทางเศรษฐกิจในแถบทวีปเอเชียซึ่งเริ่มจากประเทศไทย มีผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจโลก แต่ความผันผวนของความต้องการทองคำในตลาดโลกจะน้อยกว่าในทวีปเอเชียและประเทศไทยมาก จากรูปที่ 2 จะเห็นได้ว่า ปริมาณความต้องการทองคำโลก มีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ต้นปี 2540 โดยมีการหดตัวอย่างรุนแรงจนถึงจุดต่ำสุดในไตรมาสที่ 4 ของปี อันเนื่องมาจากความผันผวนในระบบเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศในเอเชีย แต่หลังจากนั้นก็มีปริมาณความต้องการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ แต่เป็นอัตราที่ไม่สูงนักและค่อนข้างคงตัวในไตรมาสที่ 1 ของปี 2542 อันเนื่องมาจากปริมาณทองคำในตลาดที่เพิ่มมากขึ้น

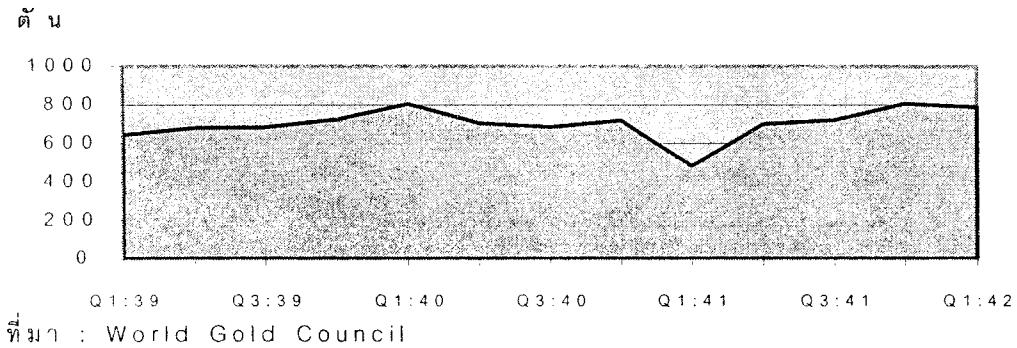
ความผันผวนของความต้องการทองคำในประเทศไทยที่มีความรุนแรงมากนั้น อาจสืบเนื่องมาจากสาเหตุที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายในประเทศไทยล้วนมากนั้น เป็นการซื้อเพื่อเป็นการออมทรัพย์มากกว่าการซื้อเพื่อการบริโภคในรูปแบบของเครื่องประดับ ผู้ที่นิยมซื้อทองคำรูปพรรณเพื่อการออมนั้น โดยส่วนมากแล้วจะเป็นผู้ที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย ซึ่งไม่นิยมการฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ การที่รายได้ลดลงจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อปริมาณการออมค่อนข้างมาก เพราะการออมในรูปทองคำรูปพรรณมีความไวต่อรายได้สูงมาก

ทั้งนี้ คณะวิจัยได้จำลองสมการที่สามารถอธิบายความต้องการทองคำในประเทศไทยได้ดังต่อไปนี้

รูปที่ 1 : ความต้องการทองคำในประเทศไทย 2540-2542

รูปที่ 2 : ความต้องการทองคำในตลาดโลก

$$D_t = \beta_0 + \beta_1 \text{Price}_t + \beta_2 \text{GDP}_t + u_t \quad (1)$$

D = ปริมาณความต้องการทองคำ

Price = ราคากองที่ (constant price) ปี 2531 ของราคาทองคำ 96.50% ในประเทศไทย (บาท/ทองคำน้ำหนัก 1 บาท)

GDP = บัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติจริง (Real GDP)

U_t = Disturbance term

t = ณ เวลาปีที่ t

เพื่อที่จะหาค่าความยึดหยุ่นของตัวแปรตามต่อตัวแปรอธิบายในสมการ เราได้แปลงสมการที่ (1) ให้อยู่ในรูปแบบของ log ดังที่ปรากฏในสมการที่ (2) สัมประสิทธิ์ β₁ และ β₂ คือความยึดหยุ่นของความต้องการทองคำต่อราคาและรายได้ประชาชาติตามลำดับ

$$\ln D_t = \beta_0 + \beta_1 \ln \text{Price} + \beta_2 \ln \text{GDP}_t + u_t \quad (2)$$

ผลการประมาณการโดยใช้ข้อมูลรายปีในช่วงค.ศ. 1986-1998 และแก้ไขปัญหา auto-correlation (AR (1)) ปรากฏอยู่ในสมการที่ 3 ดังนี้

$$\ln D_t = -72.035 + 0.5766 \ln Price + 7.5384 \ln GDP_t + 1.002 AR(1) \quad (3)$$

(0.58379)	(3.447893)	
$R^2 = 0.8784$	$D.W. = 1.8656^1$	$F\text{-Stat} = 21.685$

สมการทดดอยที่ (3) มีความหมายคังต่อไปนี้ ตัวแปรที่มีผลต่อความต้องการทองคำในประเทศไทย คือ ตัวแปรรายได้ประชาดิจิทัลหรือ GDP โดย t-statistics ของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรรายได้นี้มีระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 99 ดังที่ปรากฏในผลการประมาณการค่าสมการทดดอยในสมการที่ (3) ด้านล่าง จากสมการพบว่ามีความยึดหยุ่นทางรายได้เท่ากับ 7.5384 ซึ่งหมายความว่า ถ้ารายได้ประชาดิเพิ่มขึ้นหรือลดลงร้อยละ 1 ปริมาณความต้องการทองคำในประเทศจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงถึงร้อยละ 7.53 จะเห็นได้ว่า ตัวแปรรายได้ประชาดิมีผลอย่างมากต่อความต้องการทองคำในประเทศไทย

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผลการคำนวณในสมการ (3) พบว่าตัวแปรราคาไม่มีนัยสำคัญต่อความต้องการทองคำแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นราคainรายได้รวมสหหรือรายบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเนื่องมาจากเหตุผลเดิมที่ว่าทองคำรากฐานเป็นสินค้าออม (Savings) มากกว่าการสินค้าบริโภค (Consumer goods) ดังนั้นราคาจึงไม่มีผลต่อความต้องการมากนัก² เนื่องจากพฤติกรรมการซื้อทองคำไม่ได้ขึ้นตรงอยู่กับราคาทองแต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยรายได้เป็นหลัก

ในสมการที่ (4) เราได้ตัดตัวแปรราคาออกเพื่อหาความยึดหยุ่นทางรายได้ของความต้องการทองคำ

$$\ln D_t = \beta_0 + \beta_1 GDP_{1t} + u_t \quad (4)$$

ผลการประมาณค่าสมการทดดอยจากข้อมูลรายปี ณ ราคาคงที่ ตามสมการที่ (4) ดังนี้

$$\ln D_t = -131.979 + 6.8715 \ln GDP_t + 1.01348 AR(1) \quad (5)$$

bag	(3.8616)	(28.841)
$R^2 = 0.8737$	$D.W. = 1.6817^3$	$F\text{-Stat} = 34.6045$

¹ จากค่า DW เราสามารถสรุปได้ว่า สมการนี้ไม่มีปัญหา first degree auto regressive errors เนื่องจากค่า D.W. ที่ปรากฏสูงกว่าขั้นต่ำ คือ 1.54

² อย่างไรก็ตามเราพบว่าในช่วงเวลาสั้นๆ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงราคainระดับที่มากพอ ปริมาณความต้องการจะเปลี่ยนไป แต่การทดสอบพฤติกรรมเช่นนี้ต้องมีข้อมูลเป็นรายวันหรือรายสัปดาห์

³ ค่า DW แสดงให้เห็นว่า แบบจำลองสมการดังกล่าวไม่มีปัญหา first degree autoregressive errors

ผลลัพธ์ของการประมาณครั้งนี้ยืนยันว่า ตัวแปรรายได้ประชาชาติมีนัยสำคัญต่อความต้องการทองคำในประเทศไทย โดยสัมประสิทธิ์ของตัวแปรรายได้มีค่า t-statistics (3.8616) ที่มีระดับความเชื่อมั่นที่สูงถึงร้อยละ 99 เราจึงสามารถสรุปได้ว่า ความต้องการทองคำในประเทศไทยนั้นถูกกำหนดโดยตัวแปรรายได้ประชาชาติจริงเป็นหลัก โดยความยึดหยุ่นของความต้องการต่อรายได้สูงถึง 6.87 จึงไม่น่าเป็นที่แปลกใจว่า ภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจมีผลกระทบที่รุนแรงมากต่อธุรกิจนี้

๖. ราคาทองคำ

สรุปภาวะราคาทองคำในตลาดโลก

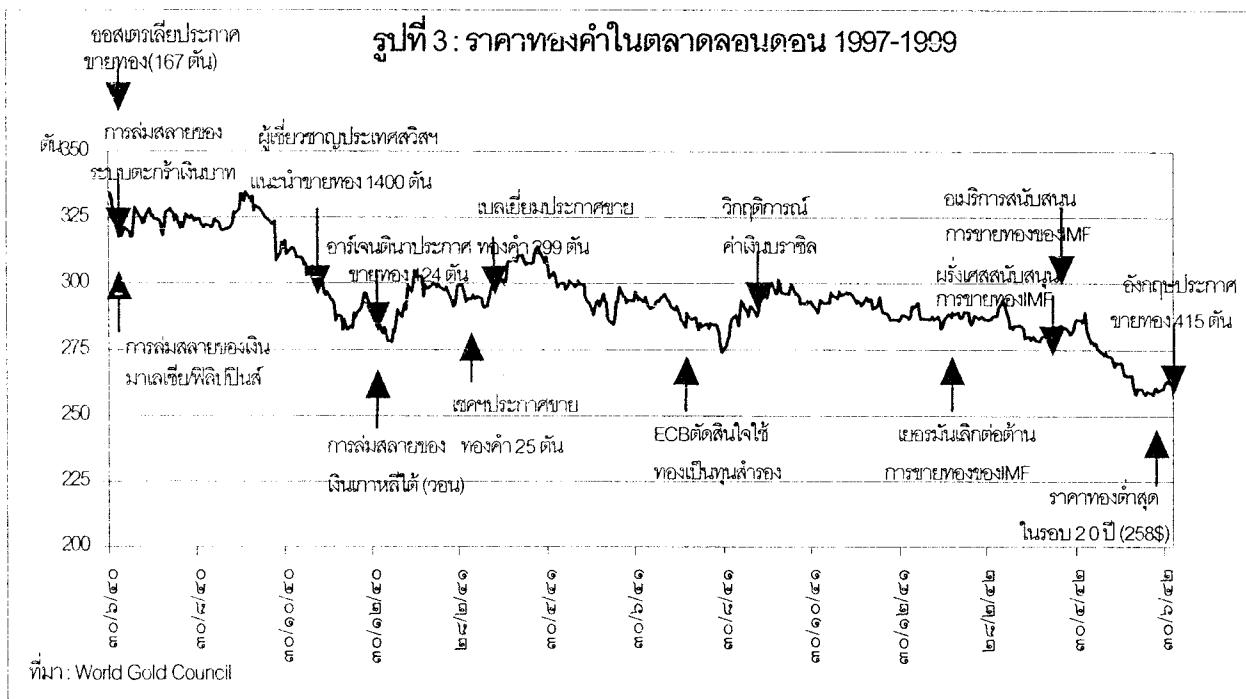
ราคาทองคำในตลาดโลกปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2540 จนถึงปัจจุบัน (ดูรูปที่ 3) อันเนื่องมาจากปัจจัยภายนอกใหญ่ๆ 2 ประการคือ ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและการเทขายทองคำสำรองของธนาคารชาติหลายประเทศ

ในปี 2540 ราคาทองคำในในตลาดโลกได้ปรับตัวลดลงมาตลอดทั้งปี โดยเฉพาะใน 2 ไตรมาสสุดท้ายของปี ก็อตตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2540 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของวิกฤติการณ์เศรษฐกิจในประเทศไทย ได้พบว่าราคาทองได้ปรับตัวลดลงอย่างรุนแรง ทั้งนี้มีสาเหตุสำคัญมาจากการวิกฤติการทางเศรษฐกิจและการล่มสลายของระบบอัตราแลกเปลี่ยนคงตัวของประเทศต่างๆ ในเอเชีย เช่น ประเทศไทย, มาเลเซีย, พิลิปปินส์, อินโดนีเซีย, และเกาหลีใต้ ทำให้กำลังซื้อและนำเข้าสินค้ารวมถึงอุปสงค์ของทองคำในกลุ่มประเทศเอเชียลดลงอย่างมาก นอกจากนี้อุปทานทองคำก็เพิ่มขึ้นในตลาดโลกเช่นกัน อันเป็นผลมาจากการเทขายทองคำของรัฐบาลกลางในประเทศต่างๆ ในโลก เช่น ออสเตรเลียและอาร์เจนตินาในปัจจุบัน

ราคาทองคำยังคงปรับตัวลดลงอย่างต่อเนื่องเกือบทตลอดทั้งปี 2541 โดยเปลี่ยนแปลงในช่วง 245-300 ดอลลาร์ต่อออนซ์ โดยมีราคาเฉลี่ยที่ 294.09 ดอลลาร์คิดเป็นการปรับตัวลดลงร้อยละ 11.2 จากปีที่ผ่านมา ในปีนี้ก็มีการปรับตัวช่วงสั้นๆ สูงขึ้น 2 ครั้ง ได้แก่ ในครั้งแรกราคาทองได้เพิ่มสูงที่สุดในรอบปี มาปีต่อไป ระดับราคา 313.15 ดอลลาร์ต่อออนซ์เมื่อวันที่ 24 เมษายน โดยมีปัจจัยสนับสนุนเนื่องจากการที่สหภาพยุโรปเชื่อมั่นที่จะใช้ทองคำเป็นส่วนหนึ่งของทุนสำรองในการจัดตั้งธนาคารกลางแห่งยุโรป (European Central Bank) ในสัดส่วนประมาณร้อยละ 10-20 ของปริมาณทุนสำรองทั้งหมด⁴ และในครั้งที่ 2 ในเดือนตุลาคม ราคาทองได้ปรับตัวสูงขึ้นถึง 300.80 ดอลลาร์

⁴ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย , 2542. เงินตราทัศน์ . ปีที่ 3 ฉบับที่ 18

ต่ออนซ์ เป็นผลมาจากการที่เงินดอลลาร์ได้อ่อนตัวอย่างมากในปลายปี 2541 แต่ย่างไรก็ตามการปรับตัวขึ้นของราคาทองคำเกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น โดยในรอบปีนี้มีเพียง 39 ครั้งเท่านั้นที่ทองมีราคามากกว่า 300.80 ดอลลาร์ในปี 2541 และมีการปรับตัวลดต่ำกว่า 290 ดอลลาร์ ถึง 54 ครั้ง การที่ราคาทองคำในตลาดโลกยังคงปรับตัวลงอย่างต่อเนื่องมีผลกระทบสำคัญอย่างมากจากปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในเชิงลบอินโนนิเชีย ปัญหาวิกฤตการเงินรูบบิลล้อนทำให้รัฐเผชิญต้องประกาศขายทองคำสำรองเพื่อระดมทุนเข้าประเทศ และปัญหาวิกฤตการเงินของราชอาณาจักร รวมถึงการขายทองคำของผู้ผลิตในอสเตรเลียอันเนื่องมาจากค่าเงินที่ตกต่ำ

ภาวะราคาทองคำโลกยังคงตกต่ำต่อเนื่องอย่างมากโดยเฉลี่ยในไตรมาสที่ 2 ปี 2542 เนื่องจากการที่หลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ได้มีมาตรการสนับสนุนโครงการที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศมีแผนการที่จะซื้อเหลือประเทศยากจนในการผ่อนปรนการชำระหนี้ โดยการขายทองคำสำรองของกองทุน นอกจากนี้ประเทศไทยพยายามอย่างยิ่งที่จะลดการนำเข้าและลดการขายทองคำสำรองของกองทุน นอกจากราคาทองคำที่ต่ำลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปริมาณทองคำในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการประกาศขายทองคำจำนวน 415 ตันของประเทศไทยในวันที่ 6 กรกฎาคม ทำให้ราคายอดขายทองคำโลกทำสถิติต่ำสุดในรอบ 20 ปี ณ ระดับราคา 256.0 ดอลลาร์ต่อออนซ์ เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2542 เนื่องจากกิจกรรมด้านเศรษฐกิจของประเทศไทยในต่างประเทศ

⁵ อย่างไรก็ตามหลังจากที่ World Gold Council ประสบความสำเร็จในการเรียกร้องให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกายุดยั่งติดการขายทองสำรองของ IMF เพื่อช่วยเหลือประเทศไทยรวมทั้งการผลักดันนโยบายการควบคุมการซื้อขายทองในระยะ 10 ปี ประเทศไทยได้ดำเนินการตามที่ต้องการให้กู้ยืมทอง และการค้าอนุพันธ์ ราคาทองคำที่เริ่มพุ่งสูงเกินกว่า 300 เหรียญต่อออนซ์มากในปลายเดือนกันยายน 2542 (The Economist, October 2nd - 8th, 1999: 89)

สรุปภาวะราคาทองคำในประเทศไทย

เนื่องจากประเทศไทยได้เป็นผู้ผลิตทองคำ การผลิตสินค้าทองคำรูปพรรณจึงต้องอาศัยการนำเข้าทองคำแท่งจากต่างประเทศก่อนทั้งสิ้น ยกเว้นในส่วนของทองคำที่มีการหมุนเวียนในประเทศจากการที่ผู้ซื้อขายคืนสินค้าเป็นหลัก ราคาทองคำแท่งในประเทศไทยจึงถูกกำหนดโดยราคาทองคำในตลาดโลกและอัตราแลกเปลี่ยน ดังจะเห็นได้จากรูปที่ 4⁶

นับตั้งแต่มีการถ่ายตัวค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ราคาทองคำในประเทศไทยได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ กับค่าเงินบาทที่อ่อนค่าลง ราคาทองคำในประเทศไทยได้ปรับตัวสูงสุดถึงบาทละ 7,600 บาท ในวันที่ 30 มกราคม 2541 (ครูปที่ 4) อันเนื่องมาจากการอ่อนค่าอย่างมากของเงินบาทในระดับ 54-55 บาทต่อодอลาร์ในขณะนั้น อย่างไรก็ตามราคาทองคำในประเทศไทยก็ปรับตัวลดลงเป็นลำดับในทิศทางเดียวกับการแข็งค่าของเงินบาทและการขยายทองคำของประชาชน ในเดือนธันวาคมปี 2541 ราคาทองคำในประเทศไทยได้ตกลงถึงระดับ 5,100 บาท/บาท และได้ตกลงต่อไปโดยมีราคาต่ำสุดถึงบาทละ 4,600 บาท ในเดือนมิถุนายน 2542 เนื่องจากความมีเสถียรภาพและการแข็งค่าของเงินบาทในระดับ 36 บาทต่ออดอลาร์สหรอ. ประกอบกับการที่ธนาคารกลางประเทศไทยอังกฤษได้ประกาศการขายทองคำจำนวน 415 ตัน ในเดือนมิถุนายน 2542⁷

แม้ว่าราคาทองคำจะลดลงค่อนข้างมาก แต่ผลการศึกษาในตอนต้นพบว่าราคาไม่ได้มีอิทธิพลต่อกลางต้องการทองอย่างน้อยสำคัญ ขณะที่รายได้เป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ดังนั้น หากรายได้ต่อหัวแท้จริงของคนไทยยังเพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ และอาจใช้เวลาอีก 4-6 ปีจึงจะได้สูงระดับเดียวกับรายได้ต่อหัวในปี 2539 (Thailand Development Research Institute's Economic Forecast 1999) เราอาจกล่าวได้ว่าคงจะใช้เวลาอีกหลายปีก่อนที่มูลค่าการค้าทองคำรูปพรรณจะกลับเพิ่มขึ้นถึงระดับเดียวกับก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์

ในช่วงเวลา ก่อนเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจนี้ ราคาทองคำในประเทศไทยจะมี premium เมื่อราคากลางต้องการทองอยู่ที่ 2.5 ดังจะเห็นได้ในรูปที่ 5 และ 6 แต่ในช่วงกลางปี 2540 ถึงต้นปี 2541 ซึ่งเป็นช่วงที่ภาวะเศรษฐกิจและอัตราแลกเปลี่ยนมีความผันผวนมาก premium ราคาทองคำเกือบพันบาทมาก เช่นกัน โดยในช่วงแรกราคาทองคำในประเทศไทยสูงกว่าราคาในตลาดโลกมาก โดยในบางช่วงเวลาหนึ่งจะสูงถึงร้อยละ 17 ในไตรมาสที่ 3 ปี 2540 การที่

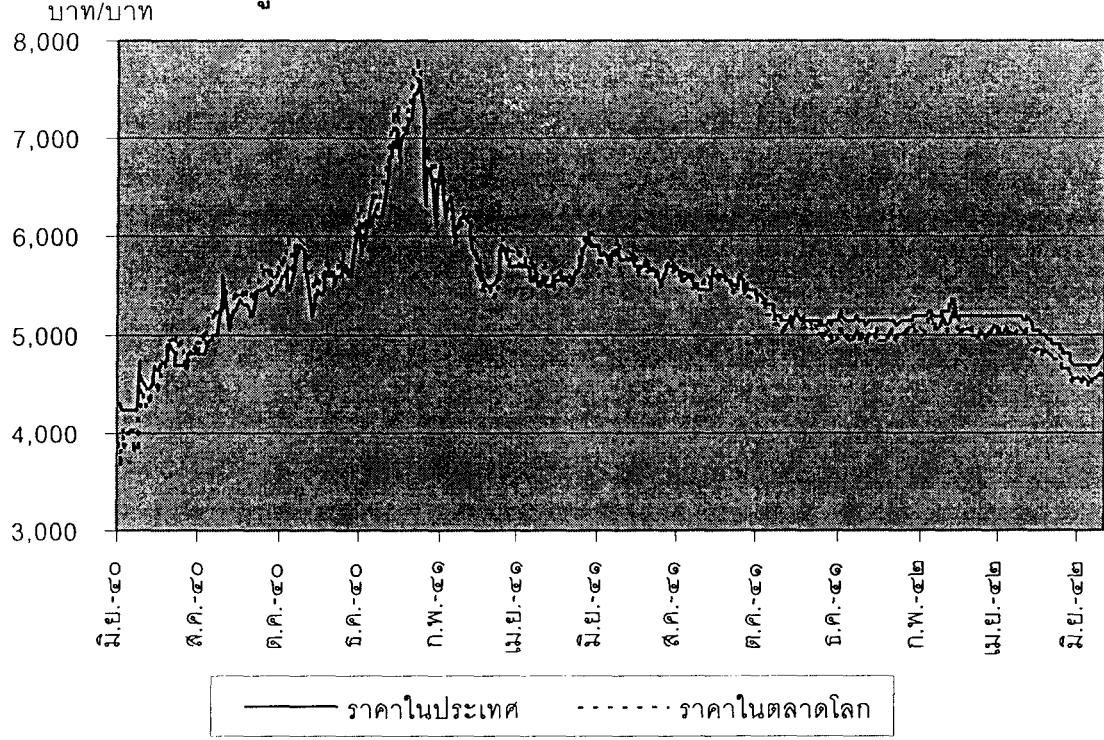
⁶ ผู้ซื้อได้เปลี่ยนหน่วยของราคาทองคำ 99.99% ในตลาดลอนดอน (คลาสส์ต่ออนซ์) มาเป็นทองคำมาตรฐาน 96.5% อยู่ในราคายieldได้เปลี่ยนหน่วยของราคาทองคำ 99.99% ในตลาดลอนดอน (คลาสส์ต่ออนซ์) มาเป็นทองคำมาตรฐาน 96.5% อยู่ในราคายield

เป็นเงินบาทต่อหน่วยน้ำหนักทองคำ 1 บาท (บาท/บาท) โดยคูณกับอัตราแลกเปลี่ยนรายวัน โดยใช้พิกัดน้ำหนัก 1000 กิโลกรัม = 32,151 ออนซ์ และ ทองคำหนัก 1 บาท = 15.24 กรัม

⁷ ข้อมูลจากตลาดการซื้อขายทองลอนดอน

premium สูงมากในช่วงเวลานี้อาจเป็นเพราะอัตราการแลกเปลี่ยนมีความไม่แน่นอนสูง และมีแนวโน้มว่าจะอ่อนตัวลงต่อไปอีก ทำให้ผู้ประกอบการเห็นช่องทางทำกำไรจากการส่งออกจึงต้องการซื้อทองคำมากขึ้นเพื่อส่งออกทำให้ Premium สูงขึ้น แต่หลังจากนั้นไม่นานการที่ผู้ประกอบการกำหนดราคาไว้สูง และการกำหนดราคาขายสูงนั้นย่อมหมายถึงราคารับซื้อต้องสูงด้วย ผลคือ มีการนำทองคำเก่าในประเทศออกเทขายเพื่อทำกำไรในตลาดมากในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปี พ.ศ. 2540 และไตรมาสแรกของปี 2541 Gold Fields Mineral Services (1998) รายงานว่าในปี 2540 ปริมาณทองเก่าเพิ่มขึ้นกว่า 700% (คือเพิ่มจาก 9 ตันในปี 2539 เป็น 73 ตันในปี 2540) ผลคือราคาซื้อและราคาขายต้องปรับตัวลงตามสภาวะของตลาด อุปทานที่ล้นตลาดทำให้ premium ราคาทองคำในช่วงเวลาดังกล่าวจะติดลบ ซึ่งหมายถึง ทองคำในประเทศมีราคาที่ต่ำกว่าทองคำในต่างประเทศ ทั้งนี้ร้านค้าทองสามารถทำกำไรในปริมาณมากจากการรับซื้อทองคำเก่าเพื่อนำไปหยอดเป็นทองคำแท่งเพื่อส่งออก

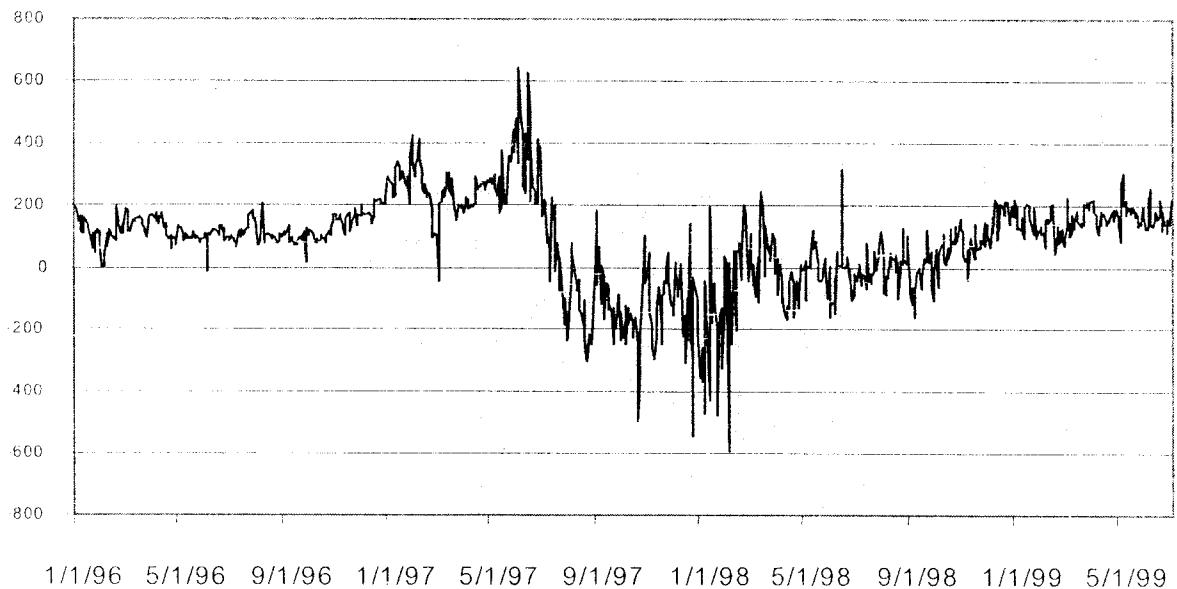
รูปที่ 4 : ราคาทองคำในประเทศไทยและในตลาดโลก

ที่มา : สมาคมผู้ค้าทองคำแห่งประเทศไทย
ศูนย์วิจัยดิจิกรไทย
หมายเหตุ : * = ในที่นี้ใช้ราคาทองคำในตลาดตอนดอน

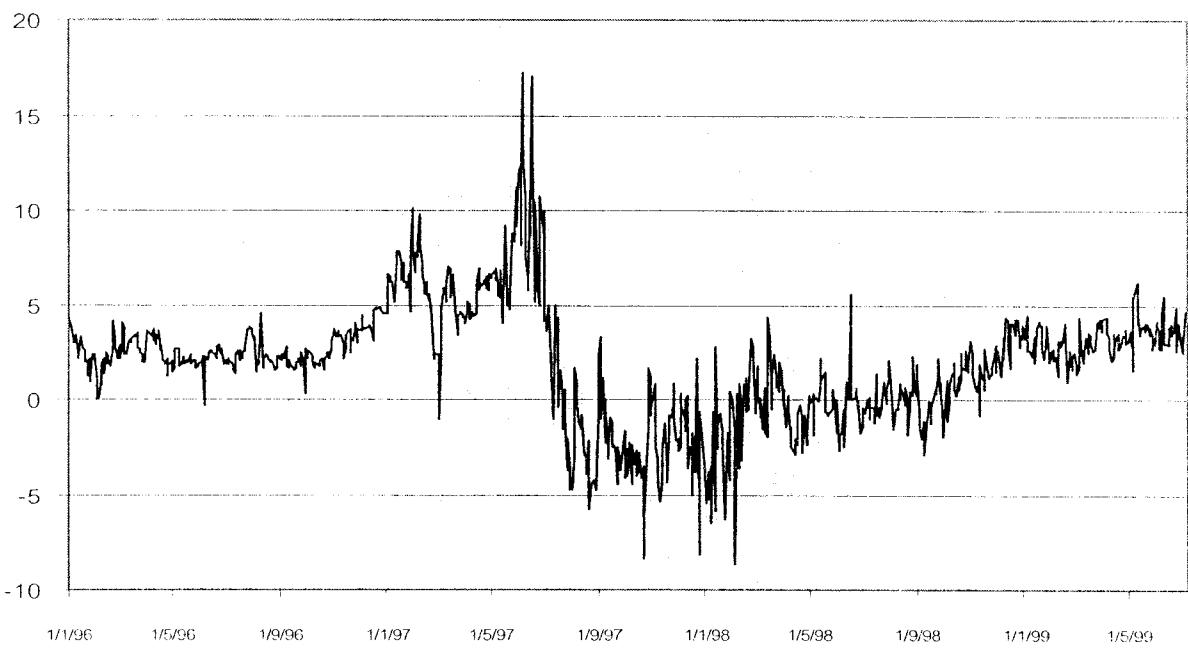
รูปที่ 5 ความแตกต่างระหว่างราคากองคำในประเทศและราคากองกำลังกองดอนดอน

บาท/บาท

1/1/96 5/1/96 9/1/96 1/1/97 5/1/97 9/1/97 1/1/98 5/1/98 9/1/98 1/1/99 5/1/99

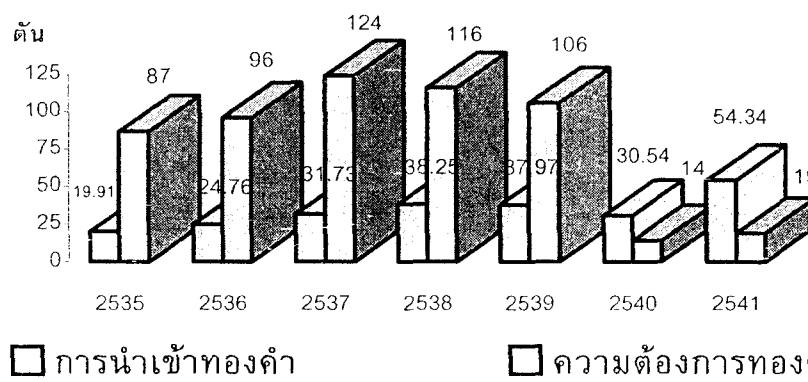
รูปที่ 6 ค่าธรรมเนียม (Premium)*

1/1/96 1/5/96 1/9/96 1/1/97 1/5/97 1/9/97 1/1/98 1/5/98 1/9/98 1/1/99 1/5/99

ราคากองคำในประเทศไทยเริ่มนีเสดียรภานมากขึ้นตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2542 อันสืบเนื่องจากการที่ค่าเงินบาทเริ่มคงตัวมากขึ้น และค่า premium ก็เริ่มปรับตัวสูงขึ้นเมื่อการเทขายทองเก่าเบนาบางลงในช่วงครึ่งหลังของปี พ.ศ. 2542 หลังจากที่ภาวะการค้าขายทองคำรูปพรรณในประเทศไทยเริ่มกลับสู่ภาวะปกติ อัตรา premium ก็จะกลับไปสู่ระดับที่ค่อนข้างใกล้เคียงกับระดับก่อนที่จะเกิดวิกฤติ คือร้อยละ 3 โดยจะสูงกว่าเดิมเล็กน้อย⁸

รูปที่ 7 : ความต้องการทองคำและปริมาณการนำเข้าของไทย

ที่มา : ข้อมูลสถิติการค้าระหว่างประเทศ, World Gold Council

2.2 ผลกระทบต่อการนำเข้าและการส่งออกทองคำ

ก. การนำเข้าสินค้าทองคำรูปพรรณ

ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่า ประเทศไทยนิได้เป็นประเทศที่ผลิตทองคำ อุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณจึงต้องพึ่งการนำเข้าทองคำแท่งเกือบทั้งสิ้น รูปที่ 7 แสดงปริมาณการนำเข้าอย่างเป็นทางการในประเทศไทยตั้งแต่ปี 2535-2540 จากข้อมูลของกรมศุลกากร จะเห็นได้ว่าความต้องการทองคำในประเทศไทยมีปริมาณสูงกว่าปริมาณการนำเข้าอย่างเป็นทางการเป็นอย่างมากยกเว้นในปี 2540 ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ และปี 2541⁹ โดยส่วนต่างดังกล่าวเกิดจากมีการลักลอบทองคำแท่งผ่านมาทางสิงคโปร์ มาเลเซีย และกัมพูชา เหตุที่มีการลักลอบนำเข้าทั้งๆที่ไม่มีการเก็บภาษีนำเข้าก็ เพราะผู้ประกอบการต้องการลดภาระภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีเงินได้

⁸ ตามความเห็นของผู้ประกอบการค้าทองคำหลายรายเชื่อว่าอัตรา Premium ซึ่งอยู่ในช่วงห้อยละ 2.5-3.0 เมื่อต้นราคาก่อนที่ค่อนข้างสูงเพราประมาณต้นทุนและผลตอบแทนต่อผู้ค้าทองคำที่ลักลอบค้าทองคำเดือน ผู้ประกอบการเหล่านี้เชื่อว่าหากไม่มีการค้าทองคำเดือนและหากวันใดไม่เก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากการค้าทองคำแท่ง Premium ของทองคำแท่งจะมีอัตราลดลง

⁹ ปริมาณการนำเข้าทองของกรมศุลกากรมีความแปรปรวนเป็นอย่างมากอันเนื่องมาจากการคิดรวมปริมาณทองคำที่ใช้ในอุตสาหกรรมเข้าไปได้why ปีเช่นที่มาให้สินค้าในพิกัด 7108.12 และ 7108.13 มีจำนวนมากแต่มูลค่าต่ำอยู่ดังนั้นปริมาณการนำเข้าจริงในที่นี้ได้จากจำนวนมาจากการนำเข้าทองคำในประเทศไทยจากข้อมูลสถิติการค้าระหว่างประเทศฯ จังหวัดนนทบุรีกับภาคทองคำในตลาดโลก แล้วนำมาคำนวณเป็นปริมาณในหน่วยตัน

ในปี 2537 จากสถิติพบว่ามีการนำเข้าทองคำเพียง 31.73 ตัน ในขณะที่มีความต้องการในประเทศสูงถึง 124 ตัน ส่วนต่างกว่า 100 ตันนั้นแสดงให้เห็นว่า มีการลักลอบนำเข้าทองคำในปริมาณมาก แม้จะมีทองคำเก่าที่หมุนเวียนส่วนหนึ่ง แต่ปริมาณของทองหมุนเวียนนี้ ในภาวะปกติ จะมีสัดส่วนเพียงประมาณร้อยละ 25 ของปริมาณความต้องการทองคำทั้งหมด¹⁰ หรือเพียงประมาณ 30 ตันในปี 2537 ซึ่งแปลว่ามีการลักลอบทองคำแท่งเข้าประเทศถึงกว่า 70 ตันในปีนั้น

ก่อนเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ การนำเข้าทองคำในประเทศไทยมีปริมาณที่ไม่มากนักโดยมีปริมาณเฉลี่ยช่วงปี 2536-2540 ประมาณ 32 ตันต่อปี อ้างไร้ความสามารถ เราจะเห็นได้ว่าปริมาณการนำเข้าสินค้าทองคำหลังเกิดวิกฤติเศรษฐกิจได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 30.54 ตันในปี 2540 เป็น 54.34 ตันในปี 2541 การที่ปริมาณทองคำที่นำเข้าสูงขึ้นนั้น เป็นผลมาจากการซื้อขายปี 2541 กรมสรรพากรได้อันญัติให้ผู้ประกอบการที่ส่งออกสินค้าทองคำรูปพรรณสามารถใช้คลังสินค้าทัณฑ์บันในการนำเข้าทองคำแท่งเพื่อที่จะไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าสินค้า ทำให้ตัวเลขการนำเข้าทองคำแท่งตามระบบเพิ่มสูงขึ้น

บ. การส่งออกสินค้าทองคำรูปพรรณ

ตารางที่ 1 : มูลค่าและปริมาณการส่งออกทองคำแท่งในทองคำรูปพรรณของไทย¹¹

	ทองคำแท่ง (99.99%, 96.50%, 90%)		ทองคำรูปพรรณ	
	มูลค่า (ล้านบาท)	น้ำหนัก(กิโลกรัม)	มูลค่า (ล้านบาท)	น้ำหนัก(กิโลกรัม)
2539	131.96	420.00	53.68	240.309
2540	11,641.34	32,492.60	4.948	15.092
2541	8,992.89	18,765.53	65.5	136.66

ที่มา : Greatest Gold

โครงสร้างการส่งออกทองคำของไทยแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ การส่งออกทองคำแท่งและทองคำรูปพรรณ ทองคำแท่งถือว่าเป็นสินค้าหลักของการส่งออกโดยคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 70 ของการส่งออกทั้งหมดในปี 2539 และอัตราส่วนนี้ก็ได้เพิ่มสูงขึ้นถึงกว่า 99 เปอร์เซ็นต์หลังวิกฤติการณ์เศรษฐกิจในปี 2541 จากตารางที่ 1 พบร่วมกันกับปริมาณการนำเข้าทองคำโดยคิดเป็นเพียง

¹⁰ World Gold Council

¹¹ เนื่องจากผู้จัดทำในข้อมูลของกรมศุลกากรในหลายประการทำให้ตัวเลขนำมาใช้ไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลการส่งออกในที่นี่จึงจำเป็นต้องใช้ตัวเลขการส่งออกของบริษัท Greatest Gold ซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดการส่งออกถึง 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นตัวเลขประมาณการดังนั้นตัวเลขการส่งออกดังกล่าวจะต่ำกว่าความเป็นจริงเล็กน้อย

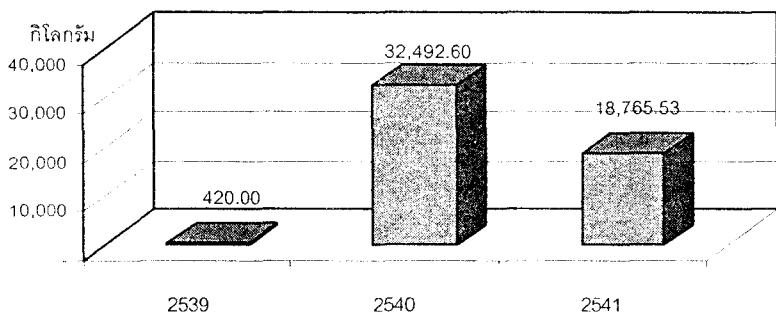
ไม่เกินร้อยละ 10 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมดเท่านั้น¹² อย่างไรก็ตามวิกฤติการณ์เศรษฐกิจได้มีผลกระทบอย่างมากต่อการส่งออกทองคำแท่งของประเทศไทยโดยทำให้การส่งออกโดยรวมเพิ่มสูงขึ้นอย่างมาก

การส่งออกทองคำแท่งซึ่งเป็นสินค้าส่งออกหลักของการส่งออกทองคำทั้งหมดของทองคำนั้นได้ปรับตัวสูงขึ้นอย่างมากในปี 2540 และ 2541 จาก 420 กิโลกรัมในปี 2539 และได้เพิ่มสูงขึ้นเป็นกว่า 32 ตัน ในปี 2540 (ดูรูปที่ 8) ซึ่งคิดเป็นมูลค่ากว่า 10,000 ล้านบาท การเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดดังกล่าวมีสาเหตุมาจากการที่ค่าเงินบาทตกต่ำลงอย่างมากทำให้ผู้ประกอบการต้องการทำกำไรจากอัตราแลกเปลี่ยนจึงมีการกว้างช่องทองคำอย่างมากทำให้อุปสงค์เพิ่มสูงขึ้นมากนอกจานี้เกิดจากการที่อุปทานของทองคำในประเทศไทยสูงขึ้นอย่างลับลับ เนื่องจากในช่วงเวลาหนึ่งประชาชนในประเทศมีการนำทองคำรูปพรรณออกจากบ้านจำนวนมากเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและการที่ราคาทองคำในประเทศไทยได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะในช่วงปลายปี 2540 และต้นปี 2541 การค้ายาหหทองคำเก่าทำให้อุปทานทองคำในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นเกินกว่าปริมาณอุปสงค์ในประเทศไทย ทำให้ผู้ประกอบการต้องเพิ่มการส่งออกทองคำโดยนำทองคำเก่าส่วนเกินเหล่านี้ไปขายในต่างประเทศ โดยหันมาส่งออกทองคำแท่งเป็นหลัก เนื่องจากการส่งออกทองคำแท่งมีระบบการจ่ายเงินที่รวดเร็วมากกว่าทองคำรูปพรรณ อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นอย่างรุนแรงนั้นก็เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่าปริมาณการส่งออกทองคำแท่งได้ลดลงเหลือเพียงประมาณ 19 ตัน หรือคิดเป็น 9,000 ล้านบาทในปี 2541 แต่ก็ยังคิดเป็นปริมาณการส่งออกทองคำแท่งที่สูงกว่าก่อนเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจถึงกว่า 18 ตัน

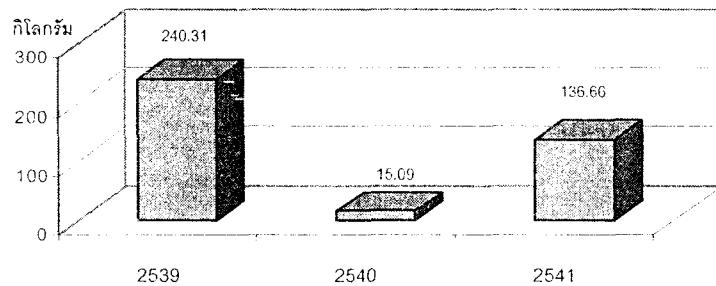
ในขณะที่วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจมีผลทำให้มีการส่งออกทองคำแท่งเพิ่มขึ้นมาก การส่งออกทองคำรูปพรรณกลับมีปริมาณลดลง จาก 240 กิโลกรัมในปี 2539 เป็นเพียง 15 กิโลกรัมในปี 2540 และเพิ่มขึ้นเป็น 136 กิโลกรัมในปี 2541 (ดูรูปที่ 9) สาเหตุที่การส่งออกทองคำรูปพรรณลดลงเป็นปริมาณมากหลังวิกฤติการทางเศรษฐกิจนั้นมาจากการที่ตลาดทองคำรูปพรรณของ Greatest Gold คือประเทศไทยกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียง ลิงค์โอล, ช่องกง, ใต้หวัน ฯลฯ ซึ่งได้รับผลกระทบจากวิกฤติการณ์เศรษฐกิจในเอเชียอันทำให้อุปสงค์ในภูมิภาคลดลง อันเป็นผลต่อเนื่องให้ผู้ประกอบการลดการส่งออกทองคำรูปพรรณ

¹² คำนวณจากปริมาณการค้าระหว่างประเทศกรมศุลกากร

รูปที่ 8 : ปริมาณการส่งออกทองคำแท่ง

รูปที่ 9 : ปริมาณการส่งออกทองคำรูปพรรณ

2.3. ผลกระทบต่อรายได้และการจ้างงาน

ก. โครงสร้างอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ

อุตสาหกรรมทองคำนี้ประกอบด้วย ตลาดผลิตทองคำ ตลาดค้าส่ง (wholesaler) และตลาดค้าปลีก (retailer) ในตลาดการผลิตนี้จะประกอบด้วย ผู้ผลิตทองคำบริสุทธิ์ (refinery) ซึ่งในปัจจุบันมี 3 รายในประเทศไทย ผู้ผลิตเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตทองคำรูปพรรณ 4 ราย ผู้ผลิตทองคำรูปพรรณที่มีโรงงานผลิต และผู้ผลิตทองคำรูปพรรณรายย่อยซึ่งจะเป็นผู้รับช่วงต่อในการผลิต (subcontractor) ในปัจจุบันมีการประมาณการว่า จำนวนโรงงานผลิตสินค้าทองคำรูปพรรณนี้มีประมาณ 250 โรงงานในปี 2542 โดยลดลงมาจาก 300 โรงงานในปี 2539 ก่อนวิกฤติทางเศรษฐกิจ (ดูจากตารางที่ 2)

โรงงานผลิตทองคำรูปพรรณมีการกระจายตัวอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณสาทร ถนนตาก ดาวคะนอง และบริเวณอื่นๆ เช่น ย่านภาษีเจริญ ผู้ผลิตทองคำรูปพรรณรายใหญ่ที่สุด คือ บริษัท Greatest Gold ซึ่งในช่วงก่อนวิกฤติจะมีพนักงานกว่า 500 คน และมีการผลิต

ในโรงงานที่มีการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย โรงงานผลิตอื่นๆ โดยส่วนมากแล้ว จะไม่มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย และการผลิตจะมีแหล่งที่ตั้งอยู่ในตึกแกร่ง 1-2 ชั้น

นอกจากผู้ผลิตที่มีโรงงานผลิตแล้ว ยังมีผู้ผลิตรายย่อยหลายพันรายซึ่งเป็นผู้รับซื้อต่อในการผลิต แต่ละรายอาจมีโรงงานเพียง 3-4 คน โดยจะมีช่างทองที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตสินค้าบางชิ้นและจะมีลูกช่างของช่างทองอีก 2-3 คน โดยทั่วไปแล้ว ร้านค้าส่งหรือร้านค้าปลีกทองร้านหนึ่งอาจว่าจ้างผู้ผลิตถึงหลายร้อยราย ร้านค้าขายปลีกบางรายจะเป็นผู้ผลิตด้วย เช่น บริษัท Greatest Gold Prima Gold และ Gold Master ซึ่งเป็นบริษัทค้าทองคำรูปพรรณที่มีการส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ เช่น ซึ่งสินค้าที่ขายจะเป็นสินค้าที่รับรองคุณภาพ และร้านค้าทองรูปพรรณลายสักโนทบุ๊คซึ่งสินค้าจะมีจุดเด่นในการออกแบบและที่ลวดลายที่ละเอียด ก็มีช่างประจำองค์ในบางส่วนด้วย

การจ้างงานในโรงงานผลิตเหล่านี้ส่วนมากแล้วจะเป็นการจ้างเป็นรายชิ้น ยกเว้นในกรณีของโรงงานขนาดใหญ่ซึ่งอาจมีการจ้างเป็นรายเดือน การปลดพนักงานจึงเกิดขึ้นเฉพาะในกรณีของโรงงานขนาดใหญ่เท่านั้น ส่วนสำหรับผู้ผลิตรายย่อย ซึ่งมักมีรูปแบบของการผลิตในครัวเรือน นั้น เมื่อปริมาณงานและรายได้ลดลง ลูกจ้างก็จะกลับไปต่างจังหวัดเพื่อที่จะไปหารายได้จากการทำการเกษตรตามเดิม ในปี 2542 มีการประมาณการว่า แรงงานในกระบวนการผลิตนี้มีจำนวนประมาณ 110,000 คน ซึ่งลดลงมาประมาณครึ่งหนึ่งของยอดรวมในปี 2539 ที่ 221,000 คน

ส่วนธุรกิจการค้าส่งนั้นในปัจจุบันมีผู้ประกอบการประมาณ 20 ราย โดยมีรายใหญ่ 5 ราย ซึ่งครองตลาดประมาณร้อยละ 50¹³ โดยมีรายใหญ่ที่สุดคือ เดียงเซ่งเฮง ผู้ค้าส่งส่วนมากแล้วจะไม่ประกอบกิจการค้าปลีก หรือการผลิต สินค้าทองรูปพรรณที่ขายผ่านร้านค้าปลีกนั้น โดยส่วนมากแล้วจะมีรูปแบบที่ค่อนข้างมาตรฐาน ไม่มีลวดลายแปลกใหม่ ลูกค้าร้านค้าส่งส่วนมากจะเป็นร้านทองในต่างจังหวัดหรือร้านทองขนาดเล็กในกรุงเทพฯ ที่ไม่ว่าจ้างการผลิตเองเพราะปริมาณของสินค้าที่สั่งน้อย

สำหรับธุรกิจค้าปลีกนั้น ในปี 2542 มีผู้ประกอบการประมาณ 7,000 รายทั่วประเทศไทย แบ่งเป็นร้านค้าที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครประมาณ 1,000 ราย และในต่างจังหวัด 6,000 ราย ร้านค้าทองส่วนมากจะเป็นกิจการครอบครัวพระทองเป็นสิ่งที่มีค่า ขนาดเล็ก และลักษณะโดยได้จ่ายจำนวนพนักงานในร้านจึงถูกจำกัดด้วยจำนวนคนในครอบครัวเท่านั้น (ประมาณ 6-10 คนต่อร้าน) การขยายกิจการจึงทำได้ยาก เพราะขาดระบบการควบคุม

¹³ ร้านค้าส่งที่ใหญ่ที่สุด 5 อันดับคือ เดียงเซ่งเฮง จินไต์เอง ชินคีเชียง ชั้งหาด และ แทจิบปุย

ข. ผลกระทบของวิกฤติเศรษฐกิจครั้งใหญ่และการซื้อขายในอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ

วิกฤติทางเศรษฐกิจซึ่งประทุขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2540 มีผลทำให้ผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product) หดตัวถึงร้อยละ 0.4 ในปี 2540 และร้อยละ 8 ในปี พ.ศ. 2541 การหดตัวที่รุนแรงของเศรษฐกิจส่งผลกระทบให้ยอดขายรวมของอุตสาหกรรมค้าทองคำรูปพรรณลดลงถึงร้อยละ 70-80% กล่าวคือจากยอดขายก่อนวิกฤติ 30,000 - 35,000 ล้านบาท ในปี 2539 ลดลงเหลือเพียง 8,000 - 10,000 ล้านบาทในปี 2541 จะเห็นได้ว่า วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมนี้อย่างยิ่ง

อุตสาหกรรมทองคำมียอดขายสูงสุด (peak) ประมาณปี พ.ศ. 2537 โดยในปีนั้นยอดขายรวมสูงถึง 40,000 ล้านบาท ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ตลาดหุ้นขึ้นสูงสุดเช่นกัน ในเวลานั้นจากการสำรวจอย่างไม่เป็นทางการพบว่ามีแรงงานที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการผลิต และค้าทองคำถึง 280,000 คนทั่วและมีจำนวนร้านค้าปลีกซึ่งขายทองคำรูปพรรณมากถึง 9,000 ร้านทั่วประเทศ และหลังจากนั้น ยอดขายและการซื้อขายในอุตสาหกรรมนี้ก็เริ่มลดลงอย่างต่อเนื่องของเศรษฐกิจภายในประเทศที่เริ่มส่อแวดวงความตัดดอยและไม่มั่นคง ก่อนวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี 2539 นั้น อุตสาหกรรมนี้มียอดขายประมาณ 35,000 ล้านบาทและมีการซื้อขายประมาณ 221,000 คน

จากรายงานวิจัยของธนาคารกสิกรไทยพบว่า ในปี พ.ศ. 2541 มีจำนวนร้านทองที่ต้องปิดกิจการไปถึง 2,000 รายซึ่งส่วนมากแล้วเป็นร้านทองขนาดเล็ก และจะมีร้านทองขนาดใหญ่ที่อยู่ในย่านเยาวราชที่ต้องเลิกกิจการไป 4 รายดังจะเห็นได้ในตารางที่ 2 การปิดกิจการของร้านทองนี้เป็นปรากฏการณ์ครั้งแรก ในอดีตที่ผ่านมา แบบจะไม่มีร้านทองที่ต้องปิดกิจการเพราะเศรษฐกิจต่ำเลย¹⁴

¹⁴ ห้างทองตี๊กัง ซึ่งเป็นห้างทองห้างแรกๆ เคยประสบปัญหาทางธุรกิจจนต้องแบ่งขายกิจการบางส่วน ได้แก่ห้างทองตั้งตี๊กัง แต่ปัญหาไม่ได้เกิดจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

ตารางที่ 2 : การประมาณการโครงสร้างจำนวนผู้ประกอบการและแรงงานในอุตสาหกรรมทองคำ

อุตสาหกรรมทองคำ	2539		2542		การเปลี่ยน แปลงของ แรงงาน
	ผู้ประกอบการ	แรงงาน	ผู้ประกอบการ	แรงงาน	
ผู้ผลิต		221,000		110,000	-50.23
Refinery factories (กำลังผลิตสูงสุด 370 ตัน/วัน)	3	< 70	3	< 70	0
โรงงานผลิตเครื่องประดับ ทอง และ สลักรอยคอก	4	NA	4	NA	0
โรงงานผลิตเครื่องประดับ ทอง และ สลักรอยคอก	ประมาณ 300	85,700*	250	43,000	-49.82
Subcontractors	NA	135,000**	NA	67,500	-50.00
ผู้ค้าส่งและผู้ค้าปลีก		59,000		49,000	-16.95
ผู้ค้าส่ง	20	< 250	19	200	-20.00
ผู้นำเข้า	<10	<50*	< 10	<50	0
ผู้ส่งออกรายใหญ่	4	< 70	4	<70	0
ผู้ค้าปลีก	9,000	58,500**	7,000	45,500	-22.22
- ร้านทองในเยาวราช	33	500	29	400	-20.00
- ร้านทองในกรุงเทพและเขตปริมณฑล	800-850	7,650	600-700	6,000	-21.57
(ไม่รวมเยาวราช)					
- ร้านทองในต่างจังหวัด	7,000-8,000	> 48,000	6,000	36,000	-25.00
รวม	-	280,000	-	160,000	-42.86

ที่มา : จากการเก็บข้อมูลและสำนักงานสถิติ ประจำปี พ.ศ. 2542

หมายเหตุ : * = ใช้สมมติฐานว่ามีคุณงานประมาณ 5 คนต่อร้าน

** = ใช้สมมติฐานว่าร้านทองโดยรวมมีคุณงานประมาณ 6.5 คน/ร้าน

 ร้านทองในเยาวราชมีคุณงานประมาณ 16 คน/ร้าน

 ร้านทองในกรุงเทพฯและเขตปริมณฑล มีคุณงานประมาณ 9 คน/ร้าน

 ร้านทองในต่างจังหวัดมีคุณงานประมาณ 6 คน/ร้าน

การวิเคราะห์ผลกระทบของรายได้และการจ้างงานของอุตสาหกรรมในภาพรวมนี้ อาจ ไม่ให้ภาพที่ชัดเจนเท่ากับการวิเคราะห์แยกผลในแต่ละตลาด ทั้งนี้ เพราะตลาดทองคำรูปพรรณ มีหลายตลาด และแต่ละตลาด ได้รับผลกระทบไม่เท่ากัน เราสามารถแยกตลาดได้เป็น 3 ตลาด หลักดังนี้

- ตลาดทองคำ "ตู้เดง" หรือทองคำที่ขายในเยาวราช เป็นตลาดที่ขายทองคำรูปพรรณในลักษณะ mass marketing ผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง การซื้อทองคำในตลาดนี้ ส่วนใหญ่เป็นการซื้อในรูปแบบของการออมทรัพย์ ตลาดนี้มีการหมุน

เวียนของทองคำก้าเพราผู้ซื้อสามารถขายคืนสินค้าได้ทุกเมื่อถ้าต้องการสภาพคล่องดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 นั้นมีผู้นำทองคำรูปพรรณมากกว่าซึ่งทำให้อุปสงค์รวมของทองคำติดลบ

ตลาดทองคำดูแดงนี้เป็นตลาดทองคำที่ผู้ซื้อส่วนมากจะเป็นคนไทย ในปี พ.ศ. 2541 พบว่ามีผู้ซื้อที่เป็นชาวต่างชาติที่ซื้อโดยบัตรเครดิตคิดเป็นเพียงร้อยละ 5 เท่านั้น ซึ่งตัวเลขนี้จะสูงกว่าปีก่อนๆ เนื่องจากปี พ.ศ. 2541 เป็นปี Amazing Thailand ทำให้นักท่องเที่ยวพากันยื่นประเทศไทยนานขึ้นจึงมีโอกาสเข้ามาและซื้อสินค้า อย่างไรก็ตาม จะมีชาวต่างชาติหลายรายที่ซื้อสินค้าทองรูปพรรณด้วยเงินสด เพื่อนำไปขายในต่างประเทศอีกส่วนหนึ่งซึ่งมีการบันทึกไว้ ผู้ประกอบการรายหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า ในจำนวนลูกค้าที่มาซื้อสินค้าในย่านเยาวราชนั้น ร้อยละ 20 จะเป็นชาวต่างชาติ

- ตลาดทองคำสูงทับ ซึ่งเป็นสินค้าทองคำรูปพรรณที่มีลักษณะ custom made สินค้าต้องอาศัยงานฝีมือที่ละเอียด ลูกค้าส่วนมากจะเป็นคนไทยเพราต่างชาติไม่นิยมซื้อสินค้าทองรูปพรรณแบบ 24K ที่มีราคาแพง ในปัจจุบันมีโรงงานผลิตทองคำรูปพรรณแบบสูงทับทั่วประเทศไทย เช่น ในเชียงใหม่ พิษณุโลก และกำแพงเพชร เป็นต้น
- ตลาดทองคำส่งออก

วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ส่งผลกระทบต่อรายได้และการจ้างงานในแต่ละตลาดที่ต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างของสินค้า และตลาดที่เป็นเป้าหมาย จากการสัมภาษณ์เราสามารถสรุปผลกระบวนการแต่ละตลาดสั้นๆ ได้ดังนี้

(1) ตลาดทองคำดูแดง : ตลาดนี้จะได้รับผลกระทบทางรายได้มากที่สุด ที่นี่เป็นเพราระการซื้อขายทองคำรูปพรรณในตลาดนี้เป็นการซื้อขายเพื่อออมทรัพย์ ซึ่งผู้ซื้อส่วนมากจะเป็นผู้มีรายได้น้อยหรือปานกลาง เมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ คนกลุ่มนี้จะได้รับผลกระทบทางรายได้ทำให้กำลังซื้อลดลงมาก ในช่วงหลังวิกฤติยอดขายจึงลดอย่างชبانาเหลือเพียงแค่ประมาณร้อยละ 10 ของยอดขายในปี 2537 แต่ในขณะเดียวกัน ร้านค้าทองก็จะมีรายได้จากการรับซื้อคืนทองรูปพรรณ เพื่อหดโคนเป็นทองคำแท่งสำหรับส่งออกในต้นปี 2541

ในช่วงปลายปี 2540 จะมีผู้นำขายทองคืนเป็นจำนวนมากเพราการที่เงินบาทที่อ่อนตัวลงทำให้ราคาทองคำในประเทศไทยสูงขึ้นอย่างมาก จึงมีผู้ขายเพื่อเอากำไรดังที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วข้างต้น ในขณะเดียวกันก็มีผู้ที่ต้องการสภาพคล่อง แต่ตั้งแต่ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2541 เศรษฐกิจกระเตื้องขึ้น ค่าเงินบาท กองประกันราคากองคำแท่งในตลาดโลกถูกกลบ ทำให้ราคาทองคำลดลงเหลือเพียงบาทละ 4,700 (เดือนมิถุนายน 2542) จึงมีผู้หันกลับมาซื้อทองคำอีก แต่การซื้อครั้งนี้โดยส่วนมากจะเป็นการซื้อทองคำแท่งเพื่อเก็บไว้มากกว่าการซื้อทองคำรูปพรรณเพื่อสวมใส่ การสัมภาษณ์ร้านค้าทองบางราย พนวยอดขายทองคำแท่งคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 70 ของยอดขายรวม โดยยอดขายทองรูปพรรณมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30

ผลผลกระทบต่อการจ้างงานในตลาดนี้จะน้อยกว่าผลกระทบด้านรายได้ ทั้งนี้เพราะธุรกิจในตลาดนี้จะเป็นธุรกิจแบบครอบครัวเสียส่วนมาก และแรงงานในส่วนของการผลิตนั้น จะเป็นการจ้างเหมาเป็นรายวันหรือเป็นจำนวนชั้นงานที่ทำสำเร็จในแต่ละวันเสียส่วนมาก ยกเว้นในกรณีของผู้ผลิตรายใหญ่ซึ่งมีการจ้างงานเป็นรายเดือน การปลดคนงานในตลาดนี้จึงน้อยเมื่อเทียบกับในตลาดอื่นๆ จากการสัมภาษณ์พบว่าการจ้างงานลงไปประมาณร้อยละ 20-40 (คู่ตารางที่ 2) อย่างไรก็ตาม ตลาดทองคำนี้อาจจะประสบปัญหาเรื่องการจ้างงานใหม่ในกรณีที่เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวทำให้มีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น เพราะศูนย์การผลิตทองคำประเภทนี้จะอยู่ที่กรุงเทพฯ ในขณะที่คนงานส่วนมากจะมาจากการต่างจังหวัด ซึ่งเมื่อถูกปลดออกจากงานแล้ว ก็จะกลับถิ่นฐานเดิมของตนในต่างจังหวัดทำให้ตามคัวได้ยาก

(2) ตลาดทองคำสูญเสีย : ผลกระทบของวิกฤตต่อรายได้ของผู้ประกอบการในตลาดนี้จะรุนแรงน้อยกว่าในกรณีของตลาดทองคำตู้แดง ทั้งนี้เพราะลูกค้าเป้าหมายคือผู้มีรายได้ค่อนข้างสูงซึ่งคนกลุ่มนี้แม้จะได้รับผลกระทบจากสภาพตกต่ำทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังคงออมเงินซื้อที่บังคับสูงอยู่ซึ่งจะต่างจากในกรณีของตลาดทองคำตู้แดงซึ่งลูกค้าที่มีรายได้ปานกลางถึงต่ำ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ยอดขายลดลงร้อยละ 40 ในขณะที่การจ้างงานลดลงร้อยละ 60 (คู่ตารางที่ 2) จะเห็นได้ว่าผลกระทบต่อการจ้างงานในตลาดนี้จะมีมากกว่าในกรณีของทองคำตู้แดง ทั้งนี้เป็นเพราะสินค้าที่เป็นงานฝีมือนั้นใช้แรงงานเข้มข้น อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการมีความเห็นว่า การลดการจ้างงานมีผลกระทบทางสังคมค่อนข้างน้อย เพราะคนงานส่วนมากจะทำอาชีพทางเกยตรด้วย การเลิกการจ้างงานจึงมีผลเพียงทำให้รายได้ที่เคยได้รับลดน้อยลง เท่านั้น แม้รายได้จากการเป็นช่างทองนี้มักจะสูงกว่ารายได้ที่ทำการเกยตรดเสียอีก ในส่วนของทักษะนั้น พนักงานจำนวนมากเรียนรู้เป็นช่างตัด ช่างประกอบ หรือช่างขึ้นโต๊ะก็ได้ จะใช้เวลาไม่นานนัก ในกรณีที่ธุรกิจกลับมาขยายตัวได้อีก ก็จะสามารถหาแรงงานที่มีทักษะได้โดยไม่มีปัญหา เพราะช่างทองมักจะมีถิ่นฐานในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับโรงงาน ซึ่งจะต่างกับในกรณีของตลาดทองคำตู้แดง

(3) ตลาดทองคำส่งออก : ตลาดส่งออกสินค้าทองคำแท่งและทองคำรูปพรรณของไทยนั้นมีมูลค่าประมาณร้อยละ 20-30 ของรายได้รวมของอุตสาหกรรมค้าทองคำ ผู้ประกอบการในตลาดนี้มีเพียงไม่กี่ราย แม้จะมีจำนวนร้านค้าที่จดทะเบียนเป็นผู้ส่งออกหลาภารายก็ได้ ในปัจจุบัน ผู้ส่งออกหลักได้แก่ Greatest Gold ซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดในการส่งออกสูงถึงประมาณร้อยละ 80 ส่วนผู้ส่งออกอีกสามรายได้แก่ บริษัท จินชั่วเซง แม่ท่องสุน และพรอนด้าจิวเวลลี่

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายราย พนักงาน ตัวเลขการส่งออกที่เป็นทางการนั้นจะต่ำกว่าสภาพความเป็นจริงค่อนข้างมาก ทั้งนี้เพราะมีส่งออกสินค้านอกระบบโดยไม่ได้ผ่านศุลกากรในปริมาณสูง โดยส่วนมากแล้ว ผู้ประกอบการในด้านประมงจะเดินทางมาเลือกซื้อสินค้าเอง

เพราระนอกจากจะสามารถเลือกรูปแบบของสินค้า และเปรียบเทียบคุณภาพของสินค้าระหว่างร้านค้าหลายร้านได้ด้วยตนเองแล้ว ยังมีต้นทุนในการขนส่งสินค้าที่สั่งซื้อที่ต่ำกว่า ในกรณีที่ต้องใช้บริการไปรษณีย์ค่าวัน (courrier) ซึ่งต้องมีค่าประกัน แต่ที่สำคัญที่สุดคงจะเป็นประเด็นของการหลบเลี่ยงภาษีการนำเข้าในประเทศไทยของผู้นำเข้า

วิกฤติทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อตลาดส่งออกสินค้าทางรูปพรรณไทย ทั้งนี้ เพราะประเทศที่ส่งออกนั้น ส่วนมากเป็นประเทศที่อยู่ในภูมิภาคเอเชียซึ่งล้วนได้รับผลกระทบจากวิกฤติค้ายกันทั้งสิ้น เช่น สิงคโปร์ ฮ่องกง ไต้หวัน พลิปปินส์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ผลกระทบดังกล่าว ยังมีความรุนแรงน้อยกว่า ในปี 2540 มูลค่าส่งออกของทองคำรูปพรรณลดลงไปประมาณร้อยละ 95 เมื่อเปรียบเทียบกับมูลค่าการส่งออกในปี 2539 (ดูรูปที่ 1) แต่ในปี 2541 การส่งออกทองคำแท่งนี้ ปริมาณเพิ่มขึ้นมากดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ส่งออกรายหนึ่งพบว่า ประเทศไทยยังมีความได้เปรียบในส่วนของค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่าในประเทศที่เป็นคู่แข่ง ซึ่งได้แก่ สิงคโปร์ ไต้หวัน มาเลเซีย และฮ่องกง แต่จะเสียเปรียบในส่วนของต้นทุนเครื่องจักรและอุปกรณ์การผลิตซึ่งโดยส่วนมากแล้วจะมีภารຍ์นำเข้าในอัตราประมาณร้อยละ 5-30 นอกจากนี้แล้ว ผู้ประกอบการในบางประเทศยังสามารถกู้ยืมทองคำในการผลิต หรือที่เรียกว่า Gold loans ซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยต่ำเพียงร้อยละ 2 กว่าเท่านั้น ในขณะที่ในอดีต (ก่อนปี 2542) ผู้ประกอบการไทยที่ขาดสภาพคล่องต้องกู้เงินจากธนาคารพาณิชย์เพื่อซื้อวัตถุดิบทองคำซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยค่อนข้างสูง

ตารางที่ 3 ผลกระทบของวิกฤติทางเศรษฐกิจต่อตลาดทองคำรูปพรรณ

ปี	การเปลี่ยนแปลงของยอดขาย ในปี 2541 เมื่อเทียบกับก่อน วิกฤติ (%)	การเปลี่ยนแปลงของการจ้าง งานในปี 2541 เมื่อเทียบกับ ก่อนวิกฤติ(%)
ตลาดทองคำตู้แดง	-70 – 80%	- 20-40%
ตลาดทองคำสุกษา	-30 – 40%	-40- 60%
ตลาดทองคำส่งออก	-30 – 40%	-20 – 40%

โดยสรุปแล้ว วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้มีผลกระทบที่รุนแรงต่ออุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ ทั้งในรูปของรายได้และการซื้องานที่ลดลงอย่างชวนชาบ ทั้งนี้ เพราะอุตสาหกรรมนี้พึ่งพาตลาดภายในประเทศเสียส่วนมากทำให้สภาพของอุตสาหกรรมผันผวน โดยตรงกับสภาพของเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

3. ปัญหาของอุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณ

3.1 ขาดการพัฒนาสินค้าและตลาด

ปัญหาหลักของอุตสาหกรรมนี้ คือการขาดการปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิต รูปแบบของสินค้า ตลอดจนคุณภาพของสินค้าที่จะช่วยให้สินค้ามีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น และสามารถเจาะตลาดต่างประเทศได้ การค้ายาหงส์ทองคำรูปพรรณไทยในอดีตที่ผ่านมา มีการพัฒนารูปแบบของสินค้าน้อยมาก ดังจะเห็นได้ว่า ในกรณีของทองคำตู้แดง ค่ากำเหน็จคิดเป็นสัดส่วนเพียงร้อยละ 2 ของราคางold ของสินค้า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนารูปแบบเพียง 2 กรณี คือ การลดอัตราดอกเบี้ยแบบของผู้ผลิตทองคำรูปพรรณประเภททอง 99.99 และการพัฒนาทองคำรูปพรรณแบบสูญญากาศ¹⁵

สาเหตุที่อุตสาหกรรมทองคำรูปพรรณขาดการพัฒนาคุณภาพและรูปแบบอย่างจริงจังอาจเป็นเพราะการค้าหงส์ทองคำรูปพรรณในประเทศไทยเป็นธุรกิจการหมุนเงิน ซึ่งเน้นการค้าขายในปริมาณสูง โดยมีอัตรากำไรต่อหน่วยต่ำ นอกจากการซื้อขายหงส์ทองคำรูปพรรณแล้ว ผู้ค้าบางรายยังมีธุรกิจให้กู้เงิน โดยใช้หงส์ทองรูปพรรณเป็นสินค้าจำอึกด้วย กำไรจากการหมุนเงินนั้นมีดันทุนต่ำและมีความแน่นอนกว่าการพัฒนาสินค้าใหม่ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าสินค้านั้นเป็นที่ต้องการของตลาดเพียงใด และมีผู้ออกเลี้ยงแบบได้รับเครื่องเพียงใด

จากการสัมภาษณ์และเยี่ยมชมโรงงานผลิตทองคำและร้านค้าส่งและค้าปลีกทองคำพบว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากปัจจัยทางโครงสร้างของธุรกิจนี้สามประการ ประการแรก ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ในอุตสาหกรรมนี้จะเป็นผู้ประกอบการรายย่อย ซึ่งมีการดำเนินธุรกิจแบบครอบครัวโดยมีการสืบทอดกิจการกันมากกว่า 3 ช่วงอายุคน (generation) เนื่องจากธุรกิจนี้เป็นธุรกิจค้าขายสินค้าที่มีมูลค่าสูงลักษณะนิยมได้ง่าย การขยายกิจการจะมีปัญหาการควบคุมการลักษณะนิยม ผู้ประกอบการที่ไม่มีสูตรylan จึงไม่อาจขยายกิจการได้มาก นอกจากนั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ได้มีการวางแผนขายที่จะปรับปรุงรูปแบบของสินค้าหรือบริการ หรือทำการตลาดเพื่อขยายฐานของธุรกิจ อันอาจมีสาเหตุมาจากการค้าหงส์ทองคำรูปพรรณเป็นธุรกิจการหมุนเงิน ซึ่งมี margin ต่ำ นอกจากการซื้อและขายทองคำรูปพรรณ (ซึ่งได้กำไรจากค่ากำเหน็จเล็กน้อย) แล้ว ผู้ค้าหงส์ทองคำบางรายยังมีธุรกิจกู้เงินโดยใช้หงส์ทองคำ

¹⁵ จริงอยู่ในตลาดทองคำรูปพรรณตู้แดง ผู้ค้าปลีกพยายามเปลี่ยนแปลงรูปแบบสินค้าใหม่ๆ เป็นประจำเพื่อสนองความต้องการของผู้ซื้อ แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบส่วนใหญ่เป็นการตัดแปลงเล็กๆ น้อยๆ และมีการลดอัตราดอกเบี้ยแบบซึ่งกันและกันเป็นส่วนใหญ่

รูปพรรณเป็นสินค้าจำนำ ผู้ที่สามารถหมุนเงินได้เร็วบ่อมได้กำไรสูงและแน่นอนว่าการลงทุนพัฒนารูปแบบสินค้ามีโอกาสได้กำไรมากเพิ่มไม่มาก มิหนำซ้ำหากแบบที่ออกแบบเป็นที่นิยมก็จะถูกวิเคราะห์ค้าอื่นเลียนแบบอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เริ่มนิยมประกอบการบางรายได้รับความสำเร็จในการก้าวไปสู่การเป็นผลิตและผู้ส่งออกสินค้าที่ได้รับการยอมรับในต่างประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการเหล่านี้จะมีการบริหารธุรกิจที่เป็นระบบ มีกระบวนการผลิตที่ทันสมัย และได้มาตรฐาน โดยมีการนำเข้าเครื่องจักรที่ทันสมัยจากอิตาลี แต่น่าเสียดายว่าจากการสัมภาษณ์เราพบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่สนใจที่จะพัฒนาธุรกิจการส่งออกอย่างเป็นจริงเป็นจัง ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จะให้เหตุผลถึงความยากลำบาก และต้นทุนที่สูงในการเจาะตลาดต่างประเทศ แต่ผู้วิจัยคาดว่ายังมีเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การค้ายากในประเทศโดยการอยู่นอกระบบภาษีให้ผลตอบแทนสูงกว่าการส่งออก ดังนั้นผู้ประกอบการจึงไม่มีแรงจูงใจที่จะนุ่มนวลตลาดการส่งออก

ประการที่สอง การที่ตลาดในประเทศไทยต้องยังต่อเนื่องในอดีตทำให้ผู้ประกอบการไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขวนขวยหาตลาดใหม่ และประการที่สาม การดำเนินธุรกิจแบบ "นอกระบบ" ในลักษณะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่เอื้ออำนวยให้มีการพัฒนาหรือการปรับปรุงธุรกิจในระดับสากล

การที่วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้ซึ่งมีผลทำให้ตลาดภายในประเทศมีขนาดเล็กลงมากและมีโอกาสเติบโตไม่แย่ลงในอีกไม่กี่เดือน ทำให้การขยายตัวของอุตสาหกรรมคงคำรู้ปัจจุบันในอนาคต จะต้องมุ่งเน้นการส่งออกเป็นหลักในประเทศนี้ การที่ผู้ประกอบการส่วนใหญ่อยู่นอกระบบเป็นอุปสรรคสำคัญ ต่อการพัฒนาการส่งออก เพราะการส่งออกสินค้าหรือการทำตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้น หรือแม้แต่การขอสิทธิพิเศษทางด้านการลงทุนหรือความช่วยเหลือจากหน่วยราชการนั้น ผู้ประกอบการจะต้องอยู่ในระบบ การนำผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมคงคำเข้าระบบจึงควรเป็นเป้าหมายแรกที่ควรดำเนินการ โดยเร่งด่วนอย่างยิ่ง นอกจากนั้น การที่ผู้ส่งออกต้องส่งหลักฐานการส่งออกให้ทางการ ทำให้ผู้ส่งออกต้องเสียภาษีเงินได้อีกเดือนที่ ดังนั้น ผู้ประกอบการจำเป็นมากจึงไม่สนใจที่จะเข้าสู่ระบบการส่งออก

3.2 มีการค้ายกเว้นระบบในปริมาณมาก

ปัญหาของการค้ายกเว้นระบบ "นอกระบบ" ของธุรกิจค้าท่องค้าเป็นปัญหาใหญ่ที่เรื้อรังมาเป็นเวลานาน รายงานของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย พ.ศ. 2540 ได้ชี้ให้เห็นว่า ทองคำที่นำเข้ามาโดยผิดกฎหมายนั้น มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 80 ของทองคำที่นำเข้าทั้งหมดในปี พ.ศ. 2539 และภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บได้จริงนั้น คิดเป็นเพียงร้อยละ 4.44% ของภาษีที่ควรจะเก็บได้จริงในปี 2538 ส่วนภาษีนิติบุคคลที่เก็บได้จริงเพียงร้อยละ 31.8% ในปี 2537

สถานที่ธุรกิจนี้อยู่ในระบบสินเนื่องจากการที่ทองคำแท่ง ซึ่งเป็นวัสดุสำคัญในการผลิต เป็นสินค้าที่มีขนาดเล็กแต่มูลค่าสูง ทำให้มีการลักลอบเพื่อหลบเลี่ยงภาษีมูลค่าเพิ่มซึ่งต้องชำระเวลานำเข้าทองคำแท่ง การใช้ทองคำเลื่อนทำให้ผู้ประกอบการไม่สามารถรายงานยอดขายสินค้าทองรูปพรรณจริงได้ เพราะจะไม่สอดคล้องกับปริมาณทองคำแท่งที่ซื้อมาโดยถูกต้องตามกฎหมาย ผลคือ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่อยู่ในกระบวนการทั้งในกรณีของระบบภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีมูลค่าเพิ่ม ส่วนสถานที่ผู้ประกอบการต้องหลีกเลี่ยงภาษีมูลค่าเพิ่มก็เพราะหากคิดราคาทองคำรูปพรรณรวมภาษีมูลค่าเพิ่ม ราคาก็สูงขึ้น ทำให้ผู้บริโภคลดปริมาณการซื้อลง ดังนั้นหากร้านทองร้านใดขายราคาเต็มโดยบวกภาษีมูลค่าเพิ่มก็จะเสียเปรียบร้านทองที่ไม่บวกภาษีมูลค่าเพิ่มดังนั้น ร้านค้าส่วนใหญ่จึงจำต้องหนีภาษีมูลค่าเพิ่มโดยปริยาย แต่การหนีภาษีคั่งกล่าวก็ให้ประโยชน์โดยตรงแก่ร้านค้าทองด้วย เพราะร้านค้าเหล่านั้นจะเสียภาษีน้อยลง ทว่าร้านค้าทองก็มีภาระใช้จ่ายต่างๆในการหลบเลี่ยงเช่นเงินได้โดยที่จ่ายให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของรัฐ

แม้การอยู่ในระบบจะช่วยลดภาระภาษีของผู้ประกอบการได้ แต่ในขณะเดียวกันการค้าขายที่ผิดกฎหมายทำให้อุตสาหกรรมนี้มีจุดอ่อนหลายประการ ดังต่อไปนี้

3.3 ไม่สามารถพัฒนาธุรกิจ

การที่ธุรกิจค้าทองคำอยู่ในระบบสินน้ำมีผลเชิงลบต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ กล่าวคือ สินค้าขาดการรับรองคุณภาพและมาตรฐาน และ ขาดการพัฒนารูปแบบและการตลาด การแข่งขัน กันทางด้านราคาทำให้มีการลดปริมาณเนื้อทองคำในสินค้าทองรูปพรรณเพื่อที่จะดึงดูดลูกค้า ลามหรับตลาดทองดูดเงินนี้ มีเพียงร้านค้าทองในเยาวราชเท่านั้นที่รับประกันว่าสินค้าทองรูปพรรณที่ขายนั้นมีเนื้อทองคำร้อยละ 96.5 โดยร้านทองในเยาวราชมีการควบคุมคุณภาพของสินค้าที่ตันว่าจ้างให้ผลิตอย่างใกล้ชิดและมีการติดตามของคนเพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพ¹⁶ สำหรับสินค้าที่ค้าขายนอกเขตเยาวราชและในต่างจังหวัดนั้น ส่วนมากจะมีเนื้อทองคำในอัตราส่วนที่ต่ำกว่าร้อยละ 96.5 และบางรายมีเนื้อทองต่ำกว่าร้อยละ 90 การค้าขายโดยไม่มีใบเสร็จ (เพราะไม่มีการเสียภาษี VAT) ทำให้ผู้บริโภคไม่ได้รับการคุ้มครอง

นอกจากนี้แล้ว การอยู่ในระบบทำให้อุตสาหกรรมนี้ขาดการพัฒนาตัวสินค้าทั้งในรูปแบบและการตลาด ดังจะเห็นได้ว่า จากรัฐบาลการกว่า 6,000 รายนั้น มีเพียงไม่กี่รายที่สามารถส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศได้ ส่วนการพัฒนารูปแบบของสินค้าก็มีจำกัด เพราะการผลิตโดยส่วนมากยังเป็นการผลิตขนาดที่กระจัดกระจายไปทั่วกรุงเทพฯ โดยโรงงานผลิตเหล่านี้ส่วนมากไม่ได้จดทะเบียนการค้า จะเห็นได้ว่าลักษณะของ "ทองดูดเงิน" นั้นจะไม่ได้รับการพัฒนาเท่าไหร่นัก

¹⁶ ตามประจําร้านทองจึงเป็นสิ่งที่มีค่าสูงมาก ร้านค้าทองเยาวราชส่วนใหญ่จะเป็นผู้ติดตารือร้านลงบนทองรูปพรรณเอง เพื่อบังกับมันให้ช่างผู้รับงานน้ำหนาราดังกล่าวไปติดทราบบทงูปพรรณอีกน้ำหนึ่ง

ซึ่งจะต่างกันในกรณีของทองรูปพรรณจากสุโขทัย หรือ สินค้าที่ส่งออกไปต่างประเทศที่มีการนำเครื่องจักร และเครื่องมือการผลิตที่หันสมัยเข้ามาผสมผสานกับฝิมือของช่างทองไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่า อัตราค่าจ้างตัวเงินของลูกจ้างผลิตทองรูปพรรณแทบจะไม่มีการปรับเพิ่มขึ้นเลยกว่า 10 ปีที่ผ่านมา¹⁷ แม้เศรษฐกิจจะขยายตัวอย่างมากในช่วงทศวรรษก่อนวิกฤติ โดยทั้งนี้ซึ่งให้เห็นว่า อุตสาหกรรมนี้มีได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตหรือมูลค่าของสินค้าที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิผลของแรงงานแต่อย่างใด ถ้าอุตสาหกรรมยังคงเป็นเช่นนี้ต่อไป ในที่สุดแล้ว เรายังจะสูญเสียความได้เปรียบในเชิงการค้าและเศรษฐกิจ แม้ค่าแรงต่ำกว่า

3.4 ภาระภาษีเพิ่มขึ้นในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ

แม้การอยู่นอกระบบทาให้ผู้ประกอบการสามารถลดภาระภาษีได้ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจดีแต่ในภาวะวิกฤตินี้ การอยู่นอกระบบทาให้ภาระภาษีของอุตสาหกรรมนี้กลับเพิ่มขึ้นสวนกระแส กับยอดขายที่ลดลงอย่างชวนชาน ดังจะเห็นได้ในตารางที่ 4 ว่า มูลค่าของภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บได้ ในแต่ละปีนั้นมีได้เปลี่ยนแปลงไปเท่าใดนัก แม้ยอดขายจะลดลงอย่างมากในปี 2540-41 ทำให้จำนวนภาษีมูลค่าเพิ่มที่เก็บได้จริงคิดเป็นสัดส่วนของมูลค่าภาษีมูลค่าเพิ่มที่ควรจะเก็บได้เพิ่มจาก ร้อยละ 4.61 ในปี 2538 มาเป็น 35 ในปี 2540 และร้อยละ 21.71 ในปี 2541¹⁸ ในลักษณะที่คล้ายคลึง กัน ภาระภาษีเงินได้ก็จะเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนจากร้อยละ 39 เป็นร้อยละ 180 ในปี 2541 ซึ่งหมาย ความว่า ผู้ประกอบการต้องจ่ายภาษีรายได้ในปริมาณที่สูงกว่าที่ควรจะจ่ายจริง

การที่ภาระภาษีของผู้ประกอบการมากขึ้น ในช่วงวิกฤตินี้สืบเนื่องมาจากความจำเป็นของ กรมสรรพากรที่จะต้องการหารายได้เข้าคลังให้ได้ตามเป้า นอกเหนือนี้แล้ว การประเมินมูลค่าภาษีที่ ต้องชำระนั้นมักเป็นการเหมาจ่ายตลอดมาในอดีต ซึ่งจะขึ้นอยู่กับคุณภาพนิじของผู้ประเมินมากกว่า ยอดขายจริง

3.5 ขาดอำนาจในการต่อรองกับภาครัฐ

นอกจากภาระภาษีที่เพิ่มขึ้นแล้ว ผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้ยังต้องเผชิญกับปัญหา ทางธุรกิจโดยไม่สามารถร้องขอความช่วยเหลือใดๆจากภาครัฐได้ เพราะในสายตาของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้ประกอบการร้านค้าทองเป็นผู้ที่พယายมหนีภาษี จึงไม่มีสิทธิที่จะเรียก ร้องขอความช่วยเหลือจากภาครัฐ หลักฐานสำคัญของการหนีภาษี อาทิเช่น ในปี 2540 ร้านค้าทอง

¹⁷ อัตราค่าจ้างผลิตทองรูปพรรณสำหรับตัวอย่างแบบใช้ประมาณ 100 บาทต่อน้ำหนักทองหนึ่งบาทในปี 2542 โดยมีราคาเท่ากับ 100 บาท เมื่อ 10 ปีก่อน (คุยกับคนที่ 2) ดังนั้น ช่างทองที่มีรายได้เท่าจริงเพิ่มขึ้นจึงเกิดจากการใช้เครื่องจักรประกอบ ซึ่งทำให้ผลิต ก้าวในการผลิตสูงขึ้น

¹⁸ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าภาษีมูลค่าเพิ่มส่วนใหญ่ที่รัฐได้รับเป็นภาษีซื้อที่ต้องจ่ายเดือนให้แก่ผู้ประกอบการที่เป็นผู้ส่งออก

คำเสียภาษีเงินได้โดยเฉลี่ยเพียงปีละ 10,726 บาท ซึ่งน้อยกว่าข้าราชการระดับ 7 นอกจากนี้ ก่อนที่รัฐบาลจะยกเลิกระบบเหมาจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่มร้อยละ 1.5 ของยอดขายสำหรับร้านค้าที่มียอดขายต่ำกว่า 1,200,000 ล้านบาท (600,000-1,200,000 บาท) ปรากฏว่ามีร้านทองจำนวนมากยื่นแบบเสียภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยอ้างว่าตนมียอดขายต่อปีต่ำกว่า 1,200,000 ล้านบาท การกระทำเช่นนี้เท่ากับส่อเจตนาการหนีภาษีอย่างชัดเจน เพราะหากร้านค้าทองมียอดขายต่ำกว่าตัวเลขจริง แสดงว่า ร้านค้าสามารถขายทองคำได้เพียงวันละไม่ถึง 1 เส้น (น้ำหนักเส้นละ 1 บาท) ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะรายได้ไม่พอแม้แต่จะจ่ายเงินเดือนพนักงาน อย่างไรก็ตามการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ 1.5 ดังกล่าว ได้ถูกยกเลิกแล้วเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2542

ทางสมาคมผู้ค้าทองคำ ได้มีความพยายามที่จะผลักดันให้มีการยกเลิกภาษีมูลค่าเพิ่ม สำหรับการนำเข้าและการซื้อขายทองคำแท่งดังเช่นในกรณีของพลอยและอัญมณีซึ่งได้มีการยกเว้นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าหรือซื้อขายสินค้าอัญมณีที่ยังมิได้ประกอบเป็นตัวเรือนรูปพรรณในปี 2540 (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) แต่จนจนปัจจุบันความพยายามดังกล่าวก็ยังไม่บรรลุความสำเร็จแต่อย่างใด เหตุผลหนึ่งอาจเป็นเพราะประวัติของการค้าขายនอกระบบทามให้ภาพพจน์ของอุตสาหกรรมและของสมาคมฯ ขาดความเชื่อถือจึงไม่มีอำนาจต่อรองกับรัฐดังเช่นอุตสาหกรรมอื่นๆ

ตารางที่ 4 : การเสียภาษีมูลค่าเพิ่มและภาษีรายได้ของอุตสาหกรรมทองคำ

	ภาษีที่ควรจะ ชำระ (ล้านบาท)	ภาษีที่ชำระจริง (ล้านบาท)	ภาษี税率/ภาษีที่คาดว่า จะต้องชำระ (ร้อยละ)	ฐานภาษีที่ใช้คำนวณ (ยอดขาย)* (ล้านบาท)
ภาษีมูลค่าเพิ่ม				
2538	2450	113	4.61	35,000
2540	306	107	35	4371
2541	502	109	21.71	7171
ภาษีเงินได้ติดบุคคลและบุคคลธรรมด้า				
2538	525**	205	39.04	35,000
2541	107**	193	180	7171

หมายเหตุ : * ฐานภาษีค่านวนภาระรวมกันของความต้องการทองคำที่เป็นบาทและการคำนวณ Premium โดยมูลค่าความต้องการทองคำในแต่ละปีคำนวณจาก ปริมาณความต้องการทองคำในหน่วยดันดานข้อมูลจาก World Gold Council คูณกับราคางold ทั่วโลกที่ตั้งรายปี สำหรับ Premium ทางได้จาก ความต้องการทองคำในหน่วยบาท/บาทคูณกับ 200 บาท (โดยใช้สมนตฐานว่าผู้ประกอบการได้คำนวณต้องหัก 1 บาท)

** การคำนวนภาษีมูลค่าภาษีรายได้ที่ควรจะชำระนี้เกิดจากการนำคำนวณฐานภาษีมาคูณกับอัตราภาษี โดยมีข้อสมมุติฐานดังต่อไปนี้ 1) อัตราคำนวณของผู้ประกอบการคือร้อยละ 5 ของยอดขายโดยเฉลี่ย 2) อัตราภาษีที่ใช้คำนวนคือร้อยละ 30

*** ภาษีมูลค่าเพิ่มที่ได้จากมูลค่าความต้องการทองคำดังที่คิดใน* แต่ละปี คูณกับอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มที่มา : กรมสรรพากร , World Gold Council, และจากการคำนวณ

นอกจากการผลักดันให้มีการยกเว้นภาษีการนำเข้าและชี้อัตรากำไรท่องเที่ยวแล้ว ทาง สมาคมผู้ค้าทองคำยังได้ตั้งข้อเสนอให้ภาครัฐยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการซื้อขายสินค้าทองรูปพรรณอีกด้วย ซึ่งความเป็นไปได้ที่รัฐจะปฏิบัติตามข้อเสนอขึ้นมีอยู่มาก

4. ข้อเสนอแนะในการนำธุรกิจค้าทองคำเข้าสู่ระบบ และในการพัฒนาธุรกิจทองคำในระยะยาว

4.1 แนวโน้มนโยบายของภาครัฐต่ออุตสาหกรรมทองคำในอดีตและปัจจุบัน

อุตสาหกรรมทองคำไทยในสภาพปัจจุบันคงจะไม่สามารถพื้นตัวกลับไปสู่ยุคเฟื่องฟู เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2534-37 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจไทยอยู่ในภาวะฟองสนุ่น ในอนาคต อุตสาหกรรมนี้อาจจะขยายตัวในอัตราที่ใกล้เคียงกับการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยรวม ซึ่งจะเป็นอัตราที่ไม่สูงเท่าไอนั้น ถ้าอุตสาหกรรมนี้ต้องการจะกลับไปสู่ขนาดเดิมในปี พ.ศ. 2537 นั้น กจะต้องขยายออกสู่ตลาดในต่างประเทศ เพราะกำลังซื้อภายในประเทศจะมีจำกัด

ในประเด็นนี้ รัฐได้มีนโยบายในการส่งเสริมอุตสาหกรรมทองคำและอัญมณีในอดีต เช่น ในปี พ.ศ. 2540 กระทรวงการคลังได้ออกพระราชบัญญัติให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าและจำหน่ายอัญมณีที่ยังไม่ได้ประกอบเป็นตัวเรือนรูปพรรณ ในปีเดียวกันนั้น รัฐได้อนุญาตให้ผู้ประกอบการที่มีเงินทุนจดทะเบียนไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาท และมีหนังสือค้ำประกันจากธนาคาร เป็นวงเงิน 1 ล้านบาท ใช้ระบบคลังสินค้าหัตถบนเพื่อที่จะไม่มีภาระภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้า และเป็นการจุงใจให้มีการนำเข้าทองคำแห่งถูกต้องตามกฎหมาย และเมื่อเดือนสิงหาคม 2542 คณะกรรมการอัญมณีได้มีอนุมัติให้ผู้นำเข้าหรือส่งออกทองคำแห่งไม่ต้องจดทะเบียนนำเข้าหรือส่งออก ทองคำกับสำนักงานเศรษฐกิจการคลังกระทรวงการคลังอีกต่อไป ตาราง ก และ ข ในภาคผนวกที่ 1 เป็นการสรุปปัจจุบันที่การผลักดันของภาคเอกชนและแนวโน้มนโยบายของภาครัฐการปรับโครงสร้างภาษี ในอดีตจนปัจจุบัน

แต่การหวังพึ่งให้รัฐผ่อนปรนภาระภาษีเพื่อลดต้นทุนนั้น นอกจากจะมีความเป็นไปได้น้อยในภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำแล้ว ยังไม่ใช่ทางออกที่จะนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมนี้ในลักษณะที่ยั่งยืนได้ เพราะทราบได้ที่ยังมีการค้าขายผิดกฎหมาย โดยการลักลอบนำเข้าทองคำเลื่อนหรือการหลบเลี่ยงภาษีดี ธุรกิจนี้จะไม่สามารถเดินต่อได้จากเหตุผลต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น การต่อรองเรื่องภาษีนั้นควรมุ่งเป้าหมายไปที่การนำธุรกิจทองคำเข้าระบบมากกว่าการลดต้นทุน ดังที่จะกล่าวในแนวทางต่อไปนี้

4.2 แนวทางการนำธุรกิจค้าทองคำเข้าสู่ระบบ

การนำธุรกิจทองคำเข้าระบบควรเป็นประเด็นที่รัฐให้ความสนใจมากที่สุด ช่วงเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำนี้เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมที่สุดในการนำผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมเข้าสู่ระบบการ

ค้าที่ลูกกฎหมาย เพราะผู้ประกอบการนอกระบบต้องแบกรับภาระดันทุนจากการอยู่นอกระบบอย่างหนักดังที่ได้อธิบายไว้แล้ว การเข้าสู่ระบบจะไม่ทำให้ภาระภาษีต่อผู้ประกอบการเพิ่มขึ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายรายเกี่ยวกับการ "อยู่นอกระบบ" นั้น พบว่ามีผู้ประกอบการหลายรายมีความอึดอัดใจที่ต้องอยู่นอกระบบ แต่ทางเลือกของการเข้าสู่ระบบยังมีอุปสรรคหรือข้อปัญหาหลัก 3 ประการ คือ

- (1) ถ้าผู้ประกอบการรายอื่นยังคงอยู่นอกระบบ การเข้าสู่ระบบจะทำให้ดันทุนของผู้ประกอบการรายนั้นๆ สูงกว่าผู้ประกอบการรายอื่น ทำให้ไม่สามารถแข่งขันได้
- (2) การเข้าสู่ระบบหมายความว่า ผู้ประกอบการจะต้องเปิดเผยข้อมูลจริงในอดีตที่ผ่านมาทั้งหมด ซึ่งในส่วนนี้ ผู้ประกอบการเกรงว่าจะมีการเก็บภาษีข้อนหลังซึ่งจะเป็นจำนวนเงินที่มหาศาล
- (3) ภาระภาษีที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ราคาทองคำรูปพรรณพุ่งขึ้นอย่างมาก อันจะทำให้ธุรกิจที่คู่แข่งในสภาพชน เช่น หุ้นหนักลงไปอีก

จากอุปสรรคสามข้อดังกล่าว เราสามารถสรุปได้ว่า ในการที่จะให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (1) ผู้ประกอบการ “ส่วนใหญ่” ต้องตกลงกันที่จะเข้าสู่ระบบอย่างพร้อมเพรียงกัน ในส่วนนี้ สมาคมฯ ควรมีบทบาทสำคัญในการริเริ่ม ส่งเสริม สนับสนุนตลอดจนประสานงานระหว่างผู้ประกอบการกับกรมสรรพากร
- (2) ควรมีการตกลงร่วมกันระหว่างกรมสรรพากรและสมาคมผู้ค้าทองคำในเรื่องของการเก็บภาษีข้อนหลัง
- (3) ควรมีการเจรจาต่อรองในการที่จะลดภาระภาษีเพื่อที่จะให้ผลกระทบต่อหอคุตสาหกรรมและต่อผู้บริโภคไม่รุนแรงมากนัก อันจะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการเลือกที่จะเข้าสู่ระบบอีกด้วย แต่การต่อรองด้านภาษีนี้ ควรมีหลักการที่สำคัญ คือ
 - ◆ รัฐจะต้องได้รับผลประโยชน์นี้ในรูปของภาษีที่ไม่น้อยไปกว่าเดิมและมูลค่าภาษีที่รัฐจะต้องได้รัฐควรคำนวณจากฐานข้อมูลด้วยความต้องการทองคำ ซึ่งจัดทำโดย World gold council
 - ◆ ผู้บริโภคจะต้องได้รับประโยชน์นี้ในรูปแบบของราคาที่ต่ำลงหรือคุณภาพของสินค้าที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน
 - ◆ เงื่อนไขของการต่อรองจะต้องเป็นธรรมสำหรับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมอื่นๆ โดยไม่มีลักษณะที่เป็นการให้สิทธิพิเศษเฉพาะกับผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมนี้

4.3 การเลือกและเงื่อนไขในการให้ผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบ

การเข้าสู่ระบบของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมทองคำนั้นสามารถเอื้อผลประโยชน์ให้แก่ทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจในขณะเดียวกัน ทั้งนี้ เพราะในปัจจุบันเงินภายส่วนหนึ่งที่รัฐว่าจะได้นั้นเป็นส่วนใหญ่หรือเงินได้โดย ลีบแบ็งเราจะไม่สามารถประเมินมูลค่าของเงินที่สูญเสียไป แต่พิจารณาจากขนาดของธุรกิจที่อยู่นอกระบบแล้ว มูลค่าดังกล่าวในนั้นมีจำนวนไม่น้อย ถ้าผู้ประกอบการเข้าสู่ระบบเดียว เงินส่วนนี้จะตกอยู่แก่รัฐ

การเจรจาต่อรองเพื่อลดหย่อนภาษีนั้นควรมีลักษณะที่ "ยืนหมูยืนแมว" กัน กล่าวคือ รัฐอาจให้การลดหย่อนภาษีโดยตั้งเงื่อนไขที่ผู้ประกอบการที่เข้าระบบจะต้องปฏิบัติตาม การลดหย่อนภาษีของภาครัฐนั้นอาจมีหลายรูปแบบ เช่น

- (1) ยกเว้นการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการนำเข้าและการค้าทองคำแท่ง (bullion) ทำให้ผู้ประกอบการไม่มีภาระภาษี อันจะเป็นการช่วยลดต้นทุนได้ ทั้งนี้ เพราะทองคำแท่งโดยทั่วไปแล้วถือว่าเป็นเงินตรา การค้าขายจึงไม่ควรมีภาษี การยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับการค้าขายทองคำแท่งอาจช่วยให้เกิดกิจกรรมการกู้ยืมทองคำขึ้น ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนของผู้ผลิตทองคำรูปพรรณและเครื่องประดับได้ แต่ทั้งนี้จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่างๆ ด้วย
- (2) พิจารณาความเป็นไปได้ในการลดหย่อนภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าทองคำรูปพรรณในรูปแบบของ tax credit สำหรับผู้ประกอบการที่เลือกที่จะเข้าสู่ระบบเพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ แต่ในขณะเดียวกัน การลดหย่อนภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับสินค้าทองคำรูปพรรณนั้นมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์ที่สามารถใช้สนับสนุนได้ กล่าวคือ สินค้าทอง รูปพรรณมีลักษณะที่แตกต่างไปจากสินค้านิรโภคทั่วไปตรงที่วัตถุคงที่คือทองคำที่ใช้ในการผลิตนั้น บางส่วนเป็นทองคำแท่งที่ผู้ประกอบการรับซื้อกันจากผู้บริโภคซึ่งได้มีการเสียไปแล้ว จึงไม่ควรมีการเก็บภาษีทองคำส่วนนี้อีกอันมีผลนั้นจะเป็นการเก็บภาษีซ้ำซ้อน การเก็บภาษีจึงควรคำนึงถึงจุดนี้ด้วย ทั้งนี้ รัฐอาจพิจารณาเงื่อนไขแลกเปลี่ยนที่จะสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการทองคำสมัครใจเข้าสู่ระบบ เช่น ถ้าสมาคมสามารถนำสมาชิกให้เข้าสู่ระบบมากขึ้น โดยมียอดขายที่ต้องเสียภาษีมากขึ้น ทำให้ฐานภาษีมีขนาดใหญ่ขึ้น อาจได้รับการลดหย่อนภาษีตามสัดส่วน เพราะในปัจจุบันฐานภาษีนั้นคิดเป็นสัดส่วนเพียงประมาณร้อยละ 10-15 ของฐานภาษีจริงเท่านั้น ซึ่งหมายความว่า ฐานภาษีขยายได้เป็นร้อยละ 80 ของฐานภาษีจริง การเก็บอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มเพียงร้อยละ 1 ก็จะสามารถนำรายได้เข้ารัฐที่เป็นมูลค่าเท่ากันที่สามารถเก็บได้ในปัจจุบัน

(3) ในระบบทั่วไป เมื่อทองคำเข้าสู่ระบบอย่างสมบูรณ์แล้ว ถ้ามีวิธีการในการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มเฉพาะในส่วนของค่าดำเนินการที่อาจทำได้ หรืออาจพิจารณาให้เก็บภาษีทองคำรูปพรรณแบบการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากสินค้ามีอสัง (exchange good tax) เมื่อตอนในประเทศในยุโรปบางประเทศ

สำหรับเงื่อนไขที่รัฐอาจต้องร่วมกับภาคธุรกิจเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการลดหย่อนภาษีนั้น รัฐรัฐอาจพิจารณาตั้งเงื่อนไขให้สมาคมฯ ปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

- (1) นำร้านค้าและผู้ผลิตทองคำเข้าสู่ระบบได้โดยคิดเป็นรายได้ภาษีที่เพิ่มขึ้นมีมูลค่ารวมไม่ต่ำกว่า x บาท เพื่อที่จะเป็นการขยายฐานภาษี อันจะเป็นการรับรองว่า ถ้ามีการให้สิทธิประโยชน์ทางด้านภาษีแล้ว รายได้ภาษีของรัฐโดยรวมแล้วจะไม่ลดลง ทั้งนี้อาจมีการกำหนดเป้ามูลค่าภาษีที่จะเก็บได้ โดยพิจารณาว่าจำนวนบริษัทเอกชนมาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้เก็บภาษี (tax agent) ให้ได้ตามเป้าที่กำหนดไว้
- (2) ร่วมมือกับกรมสรรพากร (อาจรวมถึงกรมทะเบียนการค้าด้วย) ในการจัดตั้งหน่วยงานที่จะตรวจสอบความถูกต้องของบัญชีร้านค้าทองคำที่เข้าระบบทุกราย
- (3) ดำเนินมาตรการในการพัฒนามาตรฐานของสินค้าทองคำรูปพรรณของร้านค้าทองโดยการออกใบเสร็จเป็นหลักฐานการซื้อขายสินค้าทุกครั้งและออกใบรับรองปริมาณทองคำในสินค้าที่ซื้อ โดย สมาคมฯ จะต้องมีมาตรการในการควบคุมให้สามารถรักษามาตรฐานสินค้าของตน

ทั้งนี้ควรมีการศึกษาถึงความเป็นไปได้ ข้อดอน และวิธีการของทางเลือกต่างๆ ในการนำธุรกิจทองคำเข้าระบบโดยเร่งด่วน ในรายละเอียดโดยอาจมีการจัดตั้งคณะกรรมการฝ่ายคือ ฝ่ายรัฐ ฝ่ายธุรกิจ และฝ่ายวิชาการ คณะกรรมการดูแลหุ้นส่วนนี้จะต้องจัดทำข้อเสนอในการนำธุรกิจทองคำเข้าสู่ระบบโดยเสนอทางเลือกต่างๆแล้วจัดทำประชาพิจารณ์กับทั้งสามฝ่ายเพื่อหาแนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุด ก่อนที่จะนำเสนอให้แก่รัฐบาลและสมาคมฯเพื่อกำหนดเป็นนโยบายต่อไป

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1 : แนวโน้มนายของรัฐเกี่ยวกับภาษีมูลค่าเพิ่มในอุตสาหกรรมทางค้าปลีกพื้นที่ อุตสาหกรรมอัญมณี และเครื่องประดับ

● การผลักดันของสมาคมผู้ค้าทองคำและแนวโน้มนายของรัฐในเรื่องภาษีมูลค่าเพิ่ม

สมาคมค้าทองคำได้เริ่มการผลักดันด้านภาษีมูลค่าเพิ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 โดยมีข้อเสนอให้กระทรวงการคลังยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากการนำเข้าและการซื้อขายทองคำแท่งดังที่ปรากฏในตาราง ก. แต่ข้อเสนอดังกล่าวไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2540 ทางสมาคมผู้ค้าทองคำได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีช่วร่วงว่าการกระทรวงการคลังขอให้พิจารณาให้มีการแยกตลาดทองคำออกเป็น 3 ตลาด คือ ตลาดทองคำแท่งซึ่งเป็นตลาดการเงินและการลงทุน ตลาดการค้าเครื่องประดับ และตลาดอุตสาหกรรมทั่วไป ทั้งนี้ สมาคมฯ ได้เสนอให้มีการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าและการจำหน่ายทองคำแท่งอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว ยังเสนอให้มีการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มในภาระที่ทำด้วยทองคำล้วนเฉพาะจากส่วนที่เป็นมูลค่าเพิ่ม โดยไม่รวมต้นทุนของทองคำซึ่งเป็นวัสดุคิดในการผลิตด้วย แต่ข้อเสนอถูกปฏิเสธไม่ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐ

ในช่วงปี พ.ศ. 2540-2541 ได้มีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนในประเด็นของภาษีน้ำดယรัช แสง แสง และได้มีการทบทวนและศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับโครงสร้างภาษีตลาดทองคำ ดังที่ปรากฏในตาราง ก. แต่จวนจบปัจจุบัน ก็ยังไม่มีข้อสรุปใดๆ อย่างไรก็ดี ในช่วงปลายปี 2541 กรมสรรพากรได้อนุญาตให้ผู้ประกอบการที่ส่งออกสินค้าทองคำรูปพรรณสามารถใช้คลังสินค้าทัณฑ์นนในการนำเข้าทองคำแท่งเพื่อที่จะไม่ต้องเสียภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าสินค้า อันจะเป็นการช่วยลดภาระต้นทุนค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบการ

● การยกเลิกการจดทะเบียนผู้นำเข้าและ/หรือส่งออกซึ่งทองคำ

คณะกรรมการจดทะเบียนได้มีมติเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2533 ให้ผ่อนคลายการนำเข้าและส่งออกทองคำให้เสรีขึ้นโดยอนหมายให้กระทรวงการคลังพิจารณาดำเนินการผ่อนคลายการนำเข้าและส่งออกทองคำให้เสรีขึ้นโดยได้ปรับปรุงกฎหมายหัตถยาตให้ผู้นำเข้าและ/หรือผู้ส่งออกทั่วไป สามารถส่งออกและ/หรือนำเข้าทองคำได้เอง แต่ทั้งนี้ ต้องได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนนำเข้าและ/หรือส่งออกทองคำกับสำนักงานเศรษฐกิจการคลังกระทรวงการคลังก่อน ส่วนผู้นำเข้าและ/หรือส่งออก ที่ได้รับอนุญาตให้จดตั้งคลังสินค้าทัณฑ์นนประจำท้องที่ หรือผู้ที่อยู่ในเขตคลังสินค้าทัณฑ์นนหรือเขตอุตสาหกรรมส่งออกเพื่อเป็นวัสดุคิดในการผลิตและส่งออกไปได้โดยให้กรรมสุลการเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบอย่างไรก็ตามแม้ว่ารัฐบาลได้ผ่อนคลายให้ผู้นำเข้าและส่งออกทองคำได้สะดวกมากขึ้นแล้วแต่กระทรวงการคลังพิจารณาเห็นว่าผู้นำเข้าและผู้ส่งออกในกรณีทั่วไป ยังคง

ต้องขึ้นคำขอคหบดีเบี่ยงผู้นำเข้าและ/หรือผู้ส่งออก ดังนี้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ ผู้นำเข้าและผู้ส่งออกซึ่งทองคำให้มากยิ่งขึ้นซึ่งจะช่วยอุดสาหกรรมที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุดสาหกรรมเครื่องประดับอัญมณี และอุดสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ที่ต้องนำทองคำเข้ามาใช้เป็น วัตถุคิดเห็นการอนุญาตให้ผู้นำเข้าและ/หรือส่งออกอีกโดยกระทำการคลังจะดำเนินการออก ประกาศเพื่อให้มีผลดังกล่าวต่อไป

ตารางที่ ก : การผลักดันการปรับโครงสร้างภาษีทองคำของสมาคมผู้ค้าทองคำและแนวโน้มนายของภาครัฐ

29 พฤศจิกายน 2537	สมาคมค้าทองคำได้ขอให้กระทรวงการคลังปรับโครงสร้างการค้าทองคำในประเทศให้สอดคล้อง กับเขตการค้าเสรี AFTA โดยขอให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากการนำเข้าและการโอนเปลี่ยนมือทุก ทอดของทองคำแท่ง และขอให้คงอัตราภาษีมูลค่าเพิ่มจากราคาทองคำ
25 กุมภาพันธ์ 2540	สมาคมค้าทองคำได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังขอให้พิจารณา <ol style="list-style-type: none"> 1). ปรับโครงสร้างภาษีมูลค่าเพิ่มของระบบการค้าภายในในเรื่องของคำที่มีการแยกคลาดการ ค้าทองคำออกเป็น 3 ตลาดคือ ทองคำที่เดียวกับตลาดการเงินการลงทุน ตลาดการค้าเครื่อง ประดับ และตลาดอุดสาหกรรมทั่วไป 2). เสนอขอให้รัฐยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากการนำเข้าและการจ้าหน่ายทุกทอดของทองคำแท่ง 3). ขอให้จัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มครึ่งของประดับที่ทำด้วยทองคำล้วน (ทอง รูปพรรณ) โดยจัดเก็บ เฉพาะมูลค่าที่เพิ่มจากการขายของคำในอัตราที่กฎหมายกำหนด
4 สิงหาคม 2540	กระทรวงการคลังรวมถึงภาครัฐและภาคเอกชนได้มีการประชุมเพื่อหารือเกี่ยวกับการปรับโครงสร้าง ภาษีมูลค่าเพิ่ม โดยผลการประชุมไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้ ประธานในที่ประชุมจึงเสนอให้ แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาในการเก็บภาษีและให้นำผลการศึกษาของ TDRI มา ประกอบการพิจารณา
11 ธันวาคม 2540	กระทรวงการคลังได้กำหนดภาระเงินไว้ปีงบประมาณที่มีผลขึ้นต้นเดือน มกราคม ให้เป็นไปตามที่ กำหนดไว้ในกฎหมาย ไม่ต่ำกว่า 10,000,000 บาท และมีหนังสือ ค้ำประกันของธนาคารมูลค่า 1,000,000 บาท
26 ธันวาคม 2540	สำนักงานเศรษฐกิจการคลังได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาประชุมพร้อม ทั้งศึกษาข้อมูลโครงสร้างตลาดการค้าทองคำทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยมีมติที่ประชุม เห็นชอบในหลักการที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลังเสนอ
12 มกราคม 2541	
8 กันยายน 2541	คณะกรรมการเศรษฐกิจการคลังได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมาประชุมพร้อม ทั้งศึกษาข้อมูลโครงสร้างตลาดการค้าทองคำทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยมีมติที่ประชุม เห็นชอบในหลักการที่สำนักงานเศรษฐกิจการคลังเสนอ
30 พฤศจิกายน 2541	กระทรวงการคลังร่วมกับผู้ที่ขึ้นห้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ประชุมเรื่องมาตรการภาษีมูลค่าเพิ่มและ เสนอการปรับโครงสร้างตลาดการค้าทองคำโดยมีมติเพื่อเสนออรรถมูนตร์ว่าการกระทรวงการคลังโดย เสนอให้ห้องค้าแห่งนี้สามารถเป็นเงินตราที่ไม่ต้องเสียภาษีอากร
10 สิงหาคม 2542	คณะกรรมการเศรษฐกิจการคลังได้มีมติอนุมัติมาตรการสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนตามข้อเสนอของกระทรวง การคลัง ตามมาตรการ 10 สิงหาคม โดยปรับปรุงกฎหมายให้ผู้นำเข้าและ/หรือผู้ส่งออก หัวไปนำเข้าและส่งออกทองคำได้แท่งๆ โดยไม่ต้องได้รับอนุญาตให้จดทะเบียนนำเข้าและ/หรือ ส่งออกทองคำกับสำนักงานเศรษฐกิจการคลังกระทรวงการคลังก่อน แต่ให้กรรมศุลกากรเป็นผู้ พิจารณาตรวจสอบ

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ

¹⁹ ทองคำรูปพรรณได้รับอนุญาตให้นำเข้าและส่งออกเสรีมาตั้งแต่ปีก่อนหน้านี้แล้ว เพราะถือว่าทองคำรูปพรรณเป็น สินค้า

การเคลื่อนไหวในการต่อรองเพื่อปรับโครงสร้างภาษีสินค้าท้องคำแหงและทองคำรูปพรรณนี้ ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับด้วยตลอดมา อุตสาหกรรมนี้ได้รับการตอบสนองจากภาครัฐในการให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าและการขายอัญมณีซึ่งรวมถึง เพชร พลอย หัตถิน มะกต บุษราคัม โอปอล เพทาย หยก ไย์มุก และอัญมณีอื่นๆ ที่ยังไม่ได้ประกาศเป็นเครื่องประดับในปี 2540 ดังที่ปรากฏในตาราง ฯ ในปีเดียวกันนี้ ทางสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับได้ขอให้รัฐพิจารณาเพิ่มเติมเพื่อย้ายการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มในการนำเข้าและจำหน่ายอัญมณีให้รวมถึง ทองคำ แพลตินัม เงิน แพลเลดียม และส่วนประกอบอัญมณีและเครื่องประดับด้วย นอกจากนี้แล้ว ทางสมาคมฯ ยังขอให้ใช้ภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราเรื้อรังละ 0 ตลาดสายการผลิตในระบบคลังสินค้าทั้งทั้งหมดด้วย แต่เนื่องจากภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ทำให้รายได้ภาษีของกรมสรรพากรลดน้อยลงมาก ทำให้ประเด็นเรื่องการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มหรือการใช้อัตราภาษี 0 ไม่ได้รับการตอบสนอง

ในวันที่ 3 พฤษภาคม 2541 กระทรวงการคลังและสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับไทยได้เสนอ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้ปรับเงื่อนไขผู้ประกอบการที่มีสิทธิขอยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากเดิมที่ต้องมีเงินทุนจดทะเบียน 10 ล้านบาทเป็น 5 ล้านโดยเพิ่มวงเงินที่ต้องทำหนังสือการค้ำประกันจากธนาคารจาก 1 ล้านเป็น 2 ล้าน เพื่อที่จะเป็นการส่งเสริมผู้ประกอบการรายย่อยด้วย ข้อเสนอดังกล่าวได้รับการอนุมัติจากสรรพากรแล้ว และมีการตราเป็นพระราชบัญญัติและประกาศอธิบดีโดยเริ่มนับใช้เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2542

โดยถ้าสุดวันที่ 10 สิงหาคม 2542 คณะกรรมการติดตามมาตรการสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนตามข้อเสนอของกระทรวงการคลัง ตามมาตรฐาน 10 สิงหาคม ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุงพิกัดภาษีศุลกากร โดยยกเว้นอากรและลดอัตราอากรวัตถุคิบของอุตสาหกรรมเครื่องประดับ โดยให้ยกเว้นอากรขาเข้าโดยมีค่า เช่น มุก เงิน แพลตินัม จากที่เรียกเก็บอยู่ร้อยละ 1, 5, และ 10 จำนวน 21 รายการ และลดอัตราภาษีขาเข้าของเครื่องประดับเทียบจากร้อยละ 30 และ 60 เหลือร้อยละ 20 จำนวน 2 รายการ

ตารางที่ ๊ฯ : การผลักดันการปรับโครงสร้างภาษีอัญมณีและทองคำของสมาคมผู้ค้าอัญมณีและเครื่องประดับไทยและแนวโน้มของภาครัฐ

วันเดือนปี	กิจกรรม
19 สิงหาคม 2540	คณะกรรมการศูนย์เครื่องประดับไทยได้มีมติให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มการนำเข้าสินค้าอัญมณีและสิ่งที่ทำให้มีโดยขังไม่ได้ประกอบเป็นตัวเรือนรูปพรรณพร้อมมาใช้เป็นเครื่องประดับ
11 ธันวาคม 2540	กระทรวงการคลัง โดยกรมสรรพากร ได้ออกพระราชบัญญัติออกความในประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 311) พ.ศ.2540 และประกาศศุลกากร ให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มการนำเข้าหรือขาย เพชร พลอย หินมิม มงคล บุษราคัม โถปอล นิล เพกา หยกไบร์มุก และ อัญมณีที่มีลักษณะท่านอง เดียวตัว ที่ทำขึ้นใหม่เฉพาะที่ซึ่งไม่ประกอบเป็นตัวเรือนหรือห้อง รูปพรรณ เพื่อใช้ในการผลิตอัญมณีที่เป็นเครื่องประดับหรือของใช้ได้โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2541
8 กันยายน 2540	สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับได้ขอให้วัสดุมาพิจารณาเพิ่มเติมเรื่องภาษีมูลค่าเพิ่มดังนี้ 1). ขอให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มให้ครอบคลุมถึงทองคำ แพลตตินัม เงิน แพลตเติร์น และด้านประกอบ อัญมณีและเครื่องประดับ 2). ขอให้ยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มในอัตราร้อยละ ๐ ลดอัตราการผลิตในระบบคลังสินค้าทั้งทั้งหมด 3). ขอให้กรมสรรพากรดำเนินการให้วัสดุดินในประเทศไทยที่ไม่มีใบเสร็จรับเงินทำการชำระบัญชีหัก ณ ที่จ่าย
2 กรกฎาคม 2541	กระทรวงการคลังแจ้งผลว่าประเทศไทยในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันยังไม่สมควรที่จะยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มตามที่ขอดังกล่าว
5 ตุลาคม 2541	กรมสรรพากรได้จัดการประชุมหารือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อหารือแนวทาง การสนับสนุนอุดหนุนภาระกรรมอัญมณี
8 กันยายน 2541	คณะกรรมการศูนย์เครื่องประดับไทยได้มีมติให้ 1). กรมสรรพากรพิจารณาบทวนขั้นตอนในการปฏิบัติเกี่ยวกับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มสำหรับอัญมณีเพื่อเป็นการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ 2). ให้กระทรวงการคลังพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มเฉพาะทองคำ และเงินที่ใช้ในการผลิตเพื่อการส่งออกสินค้าอัญมณีและเครื่องประดับ
3 พฤษภาคม 2541	กระทรวงการคลังร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ประชุมร่วมกันหารือการยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มและ เสนอการปรับโครงสร้างคาดการณ์ทองคำโดยมีต่อเสนอต่อคณะกรรมการศูนย์เครื่องประดับดังนี้ • ปรับเงื่อนไขผู้ประกอบการที่มีสิทธิขอยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่มจากเดิมที่กำหนดว่าต้องมีเงินทุนจดทะเบียนไม่ต่ำกว่า 10,000,000 บาท และมีหนังสือคำประกันของธนาคารมูลค่า 1,000,000 บาท เป็นหนึ่งเท่านั้น จดทะเบียนไม่ต่ำกว่า 5,000,000 บาท และมีหนังสือคำประกันของธนาคารมูลค่า 2,000,000 บาท • การตรวจสอบต่อสินค้าที่จะขอยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม ให้สมาคมผู้ค้าอัญมณีไทยและเครื่องประดับร่วมมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติในการตรวจสอบสินค้า
10 สิงหาคม 2542	คณะกรรมการศูนย์เครื่องประดับมีมติอนุมัติมาตรการสนับสนุนการลงทุนของภาคเอกชนตามข้อเสนอของกระทรวง การคลัง ตามมาตรการ 10 สิงหาคม ซึ่งเกี่ยวกับการปรับปรุงพิกัดภาษีศุลกากร โดยยกเว้นอากรและลดอัตราอากรรัตตุดินของอุดหนุนภาระกรรมเครื่องประดับ โดยให้ยกเว้นอากรขาเข้าโดยทันที เช่น มุก เงิน แพลตตินัม จากที่เรียกเก็บอยู่ร้อยละ 1, 5, และ 10 จำนวน 21 รายการ และลดอัตราภาษีขาเข้าของเครื่องประดับเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 30 และ 60 เหลือร้อยละ 20 จำนวน 2 รายการ

ที่มา : สำนักงานกรมธนารักษ์การคลัง, หนังสือพิมพ์ประชาธิรัฐ

ภาคผนวก 2 : ราคาทองคำรูปพรรณในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (บาท)
และส่วนต่างค่ากำเหน็จ

ปี	ราคาทองคำรูปพรรณในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (บาท)			
	ราคากล่อง	ราคายก	ส่วนต่างค่ากำเหน็จ	%
2513	402.25	416.25	14.00	3.36
2514	437.66	451.66	14.00	3.10
2515	560.15	576.34	16.19	2.81
2516	897.01	912.12	15.11	1.66
2517	1496.27	1497.21	0.94	0.06
2518	1562.13	1580.18	18.05	1.14
2519	1362.50	1379.00	16.50	1.20
2520	1502.33	1518.86	16.53	1.09
2521	1960.96	1982.09	21.13	1.07
2522	3021.48	3062.52	41.04	1.34
2523	5482.38	5659.54	177.16	3.13
2524	4765.76	4869.18	103.42	2.12
2525	4128.64	4228.97	100.33	2.37
2526	4691.14	4791.14	100.00	2.09
2527	4133.41	4233.41	100.00	2.36
2528	4173.62	4273.62	100.00	2.34
2529	4607.55	4707.55	100.00	2.12
2530	5514.00	5614.00	100.00	1.78
2531	5543.83	5643.83	100.00	1.77
2532	4903.73	5003.73	100.00	2.00
2533	4816.17	4916.17	100.00	2.03
2534	4515.72	4615.72	100.00	2.17
2535	4275.44	4375.05	99.61	2.28
2536	4366.83	4466.83	100.00	2.24
2537	4645.38	4745.38	100.00	2.11
2538	4611.33	4712.31	100.98	2.14

ที่มา : รายงานเศรษฐกิจรายเดือน ธนาคารแห่งประเทศไทย กรมเศรษฐกิจกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ศูนย์วิจัยกลิ่นไทย. 2542. เงินตราทัศน์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 8.

ภาษาอังกฤษ

Gold Fields Mineral Services Ltd. 1998. *Gold* 1998. London: Park Communications Limited. May.

World Gold Council. *Gold Demand Trends*. Various issues.

Thailand Development Research Institute Foundation

565 Ramkhamhaeng 39, Wangthonglang, Bangkok 10310 Thailand

Tel: (662) 7185460; Fax: (662) 7185461-62; Web site: <http://www.info.tdri.or.th>